

Masterplan Mijnstreek

Inhoud

1	Inleiding	5	4.3	Regie, middelen en communicatie	32
			4.3.1	Kwartiermaker en regisseur	32
2	Uitgangspunten, een actuele erfgoedwerking	7	4.3.2	Middelen en financiën	34
2.1	Uitgangspunten	7	4.3.3	Metaforen	35
2.2	Actuele erfgoedwerking	9	4.3.4	Communicatie	38
2.3	Aanpak op basis van uitgangspunten en actuele erfgoedwerking	11	4.3.4.1	Communicatie gericht op gebruikers	38
			4.3.4.2	Communicatie gericht op partners	41
3	Richtingwijzers	13	4.4	Vormgeving	42
3.1	Bitbook/de gebruikers	13	4.4.1	Netwerken	43
3.2	Atlas van de Mijnstreek/aanwezige faciliteiten	15	4.4.2	Betekenisclusters	46
3.3	Samenvoeging en conclusies	18	4.4.3	Kleine ontmoetingen, 'en passant'	48
			4.4.4	Passages en pleisterplaatsen door de Mijnstreek	49
4	Onderdelen van de interface	21	5	De interface als partituur voor de toekomst	53
4.1	Gezamenlijkheid	21	5.1	Samenvoeging onderdelen interface in partituur	53
4.2	Infrastructuur	22	5.2	Stappenplan	59
4.2.1	Musealisering en archivering	22	6	Organisatie en verantwoordelijkheid	63
4.2.2	Foto-databank	25		Literatuur	65
4.2.3	Activiteiten-databank	27		Colofon	67
4.2.4	Onderzoek ontmoetingen in samenwerking	28			
4.2.5	Pleisterplaatsen en satellieten	29			

Masterplan Mijnstreek

DE MIJNSTREEK 'TOT SPREKEN BRENGEN'

ALADDIN

ALADDIN

DONER KEBAP
PIZZA & GRILL

ALADDIN

Vertical banner text on a street signpost.

1 Inleiding

De provincie Limburg gaf in 2008 aan cultureel constructiebureau ContraPunt de opdracht voor het ontwikkelen van een masterplan voor de Mijnstreek. Een masterplan dat de omgang met het erfgoed in de regio richting en continuïteit zal geven in een actuele werking.

Op basis van een visie moest worden beschreven hoe om te gaan met welke delen van het erfgoed. Bovendien moest een belangrijke plaats worden ingeruimd voor het benoemen van de rol van de verschillende actoren in de regio en de rol van de bewoners zelf in dat geheel. Daarbij werd aangetekend dat de rol van de actoren niet beperkt mag worden tot de voor cultuur voor de hand liggende actoren, maar dat daar breed naar gekeken moet worden. En dat het integratieaspect in de rol van de bewoners van de regio het belangrijkste onderdeel van de plannen zal vormen. De interpretatie van deze opdracht werd beschreven in een offerte met als titel: 'De Mijnstreek tot spreken brengen'

De werkzaamheden werden verricht in de periode maart 2008 – november 2008. De vorderingen werden steeds getoetst en besproken door een stuurgroep bestaande uit de Projectvereniging Mijnstreek en vertegen-

woordigers van de provincie Limburg. Het masterplan dat als resultaat van deze werkzaamheden nu voor u ligt, is opgebouwd uit een aantal delen:

- Allereerst worden de uitgangspunten benoemd die de basis vormden van waaruit gewerkt werd. Die uitgangspunten zijn terug te vinden in **hoofdstuk 2** van het masterplan. Daarin worden ook uitspraken gedaan over een actuele omgang met erfgoed.
- In **hoofdstuk 3** wordt verslag gedaan van de uitkomsten van twee 'onderleggers' voor dit masterplan: het 'Bitbook Mijnstreek, hoe de Mijnstreek wordt beleefd door haar bewoners' en 'Atlas van de Mijnstreek'. Beide documenten verzamelden het constructiemateriaal op basis waarvan het masterplan werd gebouwd. Dat materiaal werd benoemd in de vorm van twee richtingwijzers voor het masterplan. In hoofdstuk 3 worden deze richtingwijzers opgenomen en samengevoegd tot een doelstelling.

- De ingrediënten die nodig zijn om die doelstelling te realiseren worden in **hoofdstuk 4**: ‘Onderdelen van de interface’ in losse onderdelen uitgewerkt. Welke ingrediënten zijn nodig om een erfgoedbeleid te voeren dat leidt tot het ‘tot spreken brengen’ van de regio voor haar bewoners?
- In **hoofdstuk 5** worden die losse onderdelen samengevoegd tot een totaalpakket en worden de maatregelen die genomen moeten worden ondergebracht in een stappenplan van 10 jaar.
- Tenslotte worden in **hoofdstuk 6** uitspraken gedaan over organisatie en verantwoordelijkheid.

november 2008

Pieter Mols/ContraPunt, cultureel constructiebureau

2 Uitgangspunten, een actuele erfgoedwerking

2.1 Uitgangspunten

De titel van het voorstel voor het ontwikkelen van een masterplan voor de Mijnstreek was: De Mijnstreek ‘tot spreken brengen’. De basis van het voorstel was dat de omgang met erfgoed niet gebaseerd moet zijn op het ‘ter sprake brengen’ van het verleden, maar op het actuele gebruik van sporen uit het verleden in het leven van mensen nu. De twee termen ‘ter sprake brengen’ en ‘tot spreken brengen’ staan voor twee verschillende manieren om met de wereld of de werkelijkheid, en dus ook met erfgoed, om te gaan. ‘Ter sprake brengen’ staat dan voor een manier die in grote lijnen met ‘top down’ aangeduid zou kunnen worden. De wereld bekeken vanuit eenduidige verhalen die door mensen met kennis van zaken op een zo efficiënt mogelijke manier worden overgedragen. De wereld van de deskundige die zijn kennis doorgeeft. De deskundige produceert kennis en betekenis, die door de niet-deskundigen wordt geconsumeerd. Kennis en betekenis worden in die benadering met andere woorden ‘ter sprake gebracht’. Een manier van werken die doeltreffend was in een tijd dat de wereld op die manier geordend was. Maar gedurende de 20^e eeuw is er in

die eenduidige benadering van de werkelijkheid een aantal zaken fundamenteel veranderd. Kennis en betekenisgeving zijn niet langer het exclusieve domein van de deskundige. Kennis bleek vergankelijk, niet voor eeuwig houdbaar. Kennis bleek bovendien niet zo eenduidig te zijn als werd aangenomen. Bovendien kwam er in de tweede helft van de vorige eeuw een enorme versnelling van de productie en beschikbaarheid van informatie op gang. Met als voorlopig resultaat een informatiemaatschappij waarin niemand meer in staat is om zelfs de kennis van het eigen vakgebied bij te houden. Door deze ontwikkelingen werden betekenisgeving en identiteit geproblematiseerd. In allerlei contexten wordt ‘de gebruiker’ centraal gesteld en niet de deskundige. Marktwerking, liberalisme, informatie-explosie, globalisering, internet, zijn allemaal manifestaties van die veranderde wereld. Een wereld waarin de deskundige niet langer de deskundige is, maar een mogelijke betekenis of mogelijke kennis voorstelt. En waarin de voormalige kennis- of betekenisconsument in toenemende mate producent van zijn eigen kennis en betekenisgeving wordt. Maar we zijn het niet gewend om onze eigen betekenis en kennis te produceren. Daar beginnen de problemen in onze 21^e eeuwse samenleving. Er is dan wel sprake van een ‘wijde wereld’, maar we zijn eigenlijk nauwelijks toegerust om daar op een zinvolle manier doorheen te trekken. Er is een grote behoefte aan contexten of kaders waarbinnen mensen wel in staat zijn om kennis te produceren en betekenis te geven aan de

RESTAURANT

GRIEKSE
SPECIALITEITEN

wereld waarin ze leven. Niet een strakke en beklemmende context, maar een context waarin de wereld ‘tot spreken wordt gebracht’. Waarin de omstandigheden en faciliteiten zodanig georganiseerd zijn dat mensen ook in staat zijn om betekenis te geven aan en kennis te construeren van de werkelijkheid. Voor die laatste benadering staat de term ‘tot spreken brengen’.

In het voorstel werd een aantal uitgangspunten geformuleerd dat een basis legt onder dit denken.

- Kunst en erfgoed als middel om vorm te geven aan de werkelijkheid.
- Het idee dat identiteit niet een vaststaand gegeven is, maar een vloeibare, dynamische constructie van de werkelijkheid.
- De wereld wordt niet lineair benaderd, maar veel meer als een rhi-zoom, een zoektocht naar betekenis. In die zin wordt gezocht naar een benadering die met een metafoor ‘nomadisch’ genoemd zou kunnen worden.
- Wie betekenis wil geven aan de wereld doet dat in de vorm van een ‘verhaal’. Daarvoor is het van belang dan men de verteltechnieken kent die nodig zijn om betekenisverhalen te construeren.
- In betekenisgevingsprocessen zijn opdrachtgever en vormgever van belang. Maar als de ‘gebruiker’ niet in dat proces betrokken wordt, ontstaat er geen relevant resultaat.
- De opvatting van Johan Huizinga dat ‘*geschiedenis de geestelijke vorm is*

waarin een cultuur zich rekenschap geeft van haar verleden’ geeft aanleiding om de omgang met geschiedenis en erfgoed op te vatten als een betekenisgevingsinstrument.

- Naast het eerste gebruik van erfgoed in de handen van de oorspronkelijke gebruikers, een tweede gebruik van erfgoed in de musealisering van die oorspronkelijke sporen, is er ook een derde gebruik van erfgoed te benoemen. Een gebruik in een educatieve of betekenisgevingscontext. Actueel gebruik van erfgoed.
- Tenslotte werd de term *open-vorm* toegevoegd aan het lijstje uitgangspunten als een term die weergeeft dat het er om gaat open contexten te creëren om mensen in staat te stellen kennis en betekenis te ontwikkelen.

2.2 Actuele erfgoedwerking

Erfgoed gaat over de sporen die onze voorouders hebben achtergelaten in de vorm van de voorwerpen die ze gebruikten, de gebouwen waarin ze leefden en werkten, de inrichting van het landschap waar ze in en van leefden, de verhalen die ze vertelden, de documenten die ze opstelden, Erfgoed kent vele en vooral verschillende gebruikers. In dat verschillend ‘gebruiken’ kan een ordening worden aangebracht. Het eerste gebruik

van erfgoed ligt voor de hand: het gebruik in de handen van de oorspronkelijke gebruikers. Dan gaat het om het gereedschap dat de smid hanteerde, het landgoed dat door een rijke familie werd ingericht, het kantoor van de mijndirecteur, de verhalen die in het café na het werk werden verteld, ... Maar voor dat 'eerste gebruik' geldt dat het op een gegeven moment, met het verstrijken van de tijd, in onbruik raakt. Met als gevolg dat de oorspronkelijke sporen worden uitgewist. Soms echter blijven ze bij toeval bewaard en krijgen dan een tweede leven, een tweede gebruik in een gemusealiseerde context. Dat hoeft niet perse een museum te zijn. Kenmerk van het tweede gebruik is in ieder geval dat de oorspronkelijke context verdwenen is en is vervangen door een context met een andere betekenis dan de oorspronkelijke. In die gemusealiseerde context wordt veel tijd en moeite geïnvesteerd om het authentieke verhaal dat bij de sporen past te vertellen. Om zo het verleden als het ware te reconstrueren. De term authenticiteit speelt in die museale context een belangrijke rol. Tenslotte is er een derde gebruik van erfgoed. Dat gebruik van erfgoed dat aangeduid kan worden als een educatieve context. Waarbij 'educatief' niet uitsluitend betrekking heeft op het onderwijs, maar op alle omgevingen waar de sporen van onze voorouders van een persoonlijke betekenis worden voorzien. In het derde gebruik van erfgoed gaat het in feite om de rol die erfgoed kan spelen in betekenisgevingsprocessen. Betekenisgeving gaat om het construeren van 'verhalen'. Het 'verhaal' in zijn

breedst mogelijke betekenis is de vorm waarin wij betekenis geven aan de wereld waarin we leven. Erfgoed biedt daarin een schat aan materialen, oplossings- en keuzemogelijkheden van anderen op grond waarvan wij nu, nieuwe verhalen kunnen construeren. In die zin is het 'sporendepot' dat erfgoed is, een potentieel 'betekenisdepot'.

Bij de drie gebruiksmogelijkheden van erfgoed gaat het steeds om dezelfde materiële en immateriële zaken. De omgang met dat erfgoed is echter in alle drie de gevallen anders. Ze zijn wel alle drie noodzakelijk voor een zinvolle erfgoedwerking. Het is duidelijk dat er zonder een eerste gebruik van erfgoed geen sprake kan zijn van een tweede gebruik, laat staan van een derde gebruik. In de erfgoedwereld ligt de nadruk doorgaans op het eerste en tweede gebruik. Het derde gebruik: de actuele omgang in relatie tot betekenisgeving is echter nog nauwelijks ontwikkeld. En toch ligt daarin de legitimatie om erfgoed te bewaren, te conserveren, tentoon te stellen, te restaureren. Als het er alleen maar om gaat te vertellen 'hoe het vroeger was' kunnen we vraagtekens zetten bij het belang van de inspanningen die we doen. Als er geen verbinding wordt gelegd met het leven van nu, de keuzes die we nu moeten maken, de manier waarop we leven... , is het bewaren van erfgoed verder zonder zin of betekenis. Waar het om gaat is dus de omgang met erfgoed zodanig te faciliteren dat die omgang een rol van betekenis kan spelen in het leven van mensen.

In de omgang met erfgoed gaat het er kortgezegd om op welke manier het derde gebruik van de sporen die onze voorouders nalieten een actualiteit kan krijgen voor ons leven van nu.

2.3 Aanpak op basis van uitgangspunten en actuele erfgoedwerking

Het masterplan geeft een antwoord op de vraag hoe, op basis van een actuele erfgoedwerking, bewoners van de Mijnstreek in staat kunnen worden gesteld betekenis te geven aan de wereld of regio waarin ze wonen en leven. Om dat plan te kunnen maken zijn er allereerst antwoorden op twee vragen noodzakelijk:

- Wie zijn die bewoners van de Mijnstreek, wat beweegt hen, wat willen zij, welke betekenis heeft de regio voor hen?
- Wat is er allemaal aan sporen aanwezig in de regio, hoe kunnen die sporen geordend worden? En hoe kunnen die ingezet worden binnen de doelstellingen van het masterplan.

De eerste vraag werd beantwoord in het *'Bitbook Mijnstreek, hoe de Mijnstreek wordt beleefd door haar bewoners'*. In dat boek werd een analyse gegeven van 20 interviews met bewoners van de regio. Op basis van die

analyse werd een eerste richtingwijzer voor het masterplan geformuleerd. De tweede vraag werd beantwoord in de *'Atlas van de Mijnstreek'*. Ook die Atlas werd afgesloten met een richtingwijzer op basis van de gevonden informatie. Beide richtingwijzers worden in hoofdstuk 3 beschreven.

De beide richtingwijzers en de uitgangspunten uit het voorstel vormden de basis voor het te ontwikkelen masterplan.

3 Richtingwijzers

3.1 Bitbook/de gebruikers

Het 'Bitbook Mijnstreek, hoe de Mijnstreek wordt beleefd door haar bewoners' werd gemaakt op basis van 20 uitgebreide interviews met bewoners van de regio. Voor de interviews werden mensen gevraagd die de regio goed kennen, er zelf wonen, werken en leven. Maar die ook overzicht hebben op wat er in de regio leeft. De uitspraken die in die interviews werden gedaan, leverden 31 'foto's' op. 'Foto's' is in dit verband een metafoor voor losse ideeën en meningen die soms bij elkaar aansluiten, maar vaak ook contrasteren. Op basis van de 31 'foto's' werden drie scenario's beschreven die, in het verlengde van de metafoor, 'fotoalbums' werden genoemd. Daarin werden de losse beelden met elkaar in verband gebracht. De drie fotoalbums/scenario's werden vervolgens weer ingedikt tot een richtingwijzer voor het masterplan.

Voor wie de gebruikers van de regio van een afstand bekijkt, wordt snel duidelijk dat de beleving van de regio zeer veelvormig is. Dat er tegelijkertijd veel verschillende ideeën, gevoelens, standpunten, visies, belevingen over de regio een rol spelen. Daarin is de Mijnstreek niet uniek, dat is in

iedere regio zo. We leven in een gefragmenteerde wereld. Maar aan de andere kant leven mensen wel samen in een regio. Die regio heeft een naam, die staat ergens voor. Er zijn niet alleen verschillen, maar ook overeenkomsten. Er zijn overeenkomsten die voor iedereen in de regio herkenbaar zijn. Dat zijn de ingrediënten die gebruikt kunnen worden om de gezamenlijkheid van het gebied te benoemen. Die gezamenlijkheid wordt door iedereen, vanuit zijn eigen achtergrond, anders ingekleurd. We zijn dus niet klaar als we de gezamenlijkheden benoemen. Gezamenlijkheid krijgt pas inhoud als we ook gelegenheid geven om die vanuit vele standpunten in te vullen en inhoud te geven. Dan is het fragmentarische opeens niet meer fragmentarisch, maar gericht op een geheel. Dan voegen fragmenten, deelprojecten, activiteiten, losse initiatieven steeds iets toe aan die gezamenlijkheid en wordt die ook steeds meer als iets gezamenlijks ervaren. Een werking die vergelijkbaar is met het spel dat Brigitte Motmans in Meulenberg ontwikkelde. Door het gezamenlijke te benoemen worden verschillen bespreekbaar.

Op basis van de foto's, de fotoalbums/scenario's en bovenstaande overwegingen in het Bitbook kwamen in een overleg met de stuurgroep een aantal aspecten bovendien die een eerste richting aangeven voor het masterplan:

- In alle foto's komt heel sterk tot uitdrukking dat er voortdurend sprake is van een overgang tussen de generaties in de manier waarop zij

hun leven invullen en betekenis geven aan de wereld waarin ze leven. Dat is een van de overeenkomsten tussen de verzamelde uitspraken. In fotoalbum 1 is daar sterk de focus op gericht.

- We zullen in toenemende mate moeten denken los van het mijnverleden. Als dat onderdeel van het verleden niet meer als een gezamenlijke ervaring wordt ervaren, is dat geen uitgangspunt meer voor de manier waarop men betekenis verleent aan de regio. Daaraan gekoppeld heeft men wel te maken met de gevolgen van dat mijnverleden.
- Erfgoed zal opgevat worden als een middel om mogelijke betekenisverhalen te construeren van de regio. Toekomstgericht en actueel. Maar wel gebaseerd op een zinvolle infrastructuur. Dat betekent dat zich een tweesporenbeleid aftekent: consolidatie in de vorm van een erfgoedinfrastructuur en innovatie in de omgang met die infrastructuur.
- Ook het recente verleden moet onderwerp zijn van het masterplan. Dat betekent dat ook het recente verleden onderdeel zal moeten worden van de consolidatie in de infrastructuur en in de innoverende werking van de omgang daarmee.
- De metafoor van het eilandenrijk is een beeld dat de lading in de regio meer dan dekt. Zeker als dat beeld gekoppeld wordt aan de veelgehoorde uitspraak dat bewoners de regio niet als een regio ervaren.
- Dialoog, ontmoeting en verbanden leggen zijn gegevens die steeds

terug zullen moeten komen. Ook wel benoemd als *'bootjes laten varen en bruggen slaan'*.

- Er moet over de traditionele domeinen heen gedacht worden en op die manier moeten verrassende koppelingen tot stand worden gebracht.
- En er moet gezocht worden naar duurzame oplossingen. Oplossingen die steeds op een andere manier ingevuld kunnen worden.
- Er is behoefte aan een overkoepelende metafoor of een beeld die de regio herkenbaar benoemt.

Richtinggever:

Door deze aspecten samen te voegen, wordt de volgende richtinggever zichtbaar: Het erfgoed van de Mijnstreek, zowel recent als van oudere datum, wordt ingezet als een middel om de regio voor haar bewoners betekenisvol te laten zijn. Daarvoor wordt de regio gezien als een gebied waarin in het recente verleden de mijnbouw op alle niveau's van het samenleven zo'n sterke impact heeft gehad dat zij daarmee de regio heeft gevormd. Maar het belangrijkste onderdeel van die impact houdt in dat die regio tegelijkertijd niet als een regio wordt ervaren, en het beeld van een eilandenrijk passender is. Een regio die wordt gekenmerkt door diversiteit en multiculturaliteit. Het is niet de bedoeling om het eilandenrijk zo samen te voegen dat er sprake is van uniformiteit. Om in dat eilandenrijk

binding, uitwisseling en veelvormigheid zichtbaar te maken zijn twee benaderingen van belang. Allereerst consolidatie van de sporen van het verleden in een stevige en duurzame infrastructuur. Een infrastructuur die ook plaats biedt aan het recente verleden en het toekomstige verleden. En daarnaast een veelvormige innovatieve omgang met die sporen in een benadering die gekenmerkt wordt door enerzijds dialoog, ontmoeting en uitwisseling. En anderzijds door een gezamenlijke gerichtheid van al die verschillende manieren van omgang en vormgeving op een gezamenlijk doel, beeld of metafoor. In de vormgeving van het geheel wordt gestreefd naar duurzaamheid en continuïteit.

Zeer kort samengevat zou het masterplan moeten beschrijven hoe de ontmoetingen tussen de bewoners van de regio kunnen worden gefaciliteerd op een zodanige wijze dat er een beleving van gezamenlijkheid ontstaat, oftewel een regio.

3.2 Atlas van de Mijnstreek/aanwezige faciliteiten

Richtingwijzer op basis van de ‘Atlas van de Mijnstreek’. Met de ‘Atlas van de Mijnstreek’ werd een tweede ‘onderlegger’ voor het masterplan geproduceerd. Deze Atlas bestaat uit drie delen. In het eerste deel worden objectieve gegevens verzameld in de vorm van thematische kaarten. Deze kaarten zijn vastgelegd op transparante bladen die in iedere willekeurige volgorde over elkaar heen gelegd kunnen worden. In het tweede deel worden subjectieve kaarten die leerlingen van primair en secundair onderwijs hebben gemaakt, geanalyseerd. En in het derde deel van de Atlas zijn kaarten opgenomen die illustreren hoe in andere voormalige mijnregio’s met het verleden wordt omgegaan.

De drie delen waaruit de ‘Atlas van de Mijnstreek’ is opgebouwd, werden steeds afgesloten met een korte analyse van de gegevens in ieder deel. Doel was vooral om een vervolg te geven aan de conclusies uit de eerste onderlegger voor het masterplan: het Bitbook. Daarin werd geconcludeerd dat bewoners van de regio het gebied vooral kenmerken als een ‘archipel van eilanden’, los van elkaar levende groepen die naast elkaar leven, maar nauwelijks onderling contact hebben. En dat daardoor de regio ook niet als een regio wordt ervaren. Dat ontmoeting en uitwisseling tussen de verschillende groepen niet tot stand komt. En dat de regio daar-

door nauwelijks 'tot spreken' kan worden gebracht.

De 'Atlas van de Mijnstreek' zoomde verder in op die bevindingen. In het eerste deel, met de objectieve kaarten, werden drie benaderingen verbeeld die inspelen op plaatsen en/of manieren waarop ontmoetingen, dialoog en uitwisseling in de regio vorm zouden kunnen krijgen. Ontmoetingen komen immers niet vanzelf tot stand, daarvoor moeten mogelijkheden gecreëerd worden. Die mogelijkheden moeten een aantal aspecten in zich verenigen:

- De kans op nieuwe ontmoetingen wordt groter op plaatsen waar veel verschillende mensen om verschillende redenen aanwezig zijn. Die plaatsen zijn de fysieke ruimte waar nieuwe ontmoetingen kunnen worden gerealiseerd. In de Atlas werd een aantal van die plekken in beeld gebracht. Met name plaatsen als de cité's, de handelsstraten, shoppingcentra en de herbestemde mijngebouwen zouden aangemerkt kunnen worden als dergelijke plaatsen.
- Ontmoetingen moeten georganiseerd worden, ze komen niet vanzelf tot stand. Daarvoor kan het best gebruik gemaakt worden van bestaande netwerken van organisaties die al actief zijn in de hele regio. Daardoor kan effectiever worden opgetreden en georganiseerd. Het ontwikkelen van inhoud en de organisatie van activiteiten kan in bestaande netwerken effectiever worden geregeld dan voor dat doel

een nieuwe organisatie te ontwikkelen. Opbouwwerk, onderwijs en federaties van verenigingen zijn netwerken die dit goed zouden kunnen uitvoeren.

- Kleine ontmoetingen vinden gedurende de hele dag plaats op allerlei plekken. Daarmee worden ontmoetingen voor de toonbank van de bakker, bij de kassa van de supermarkt, bij het in- en uitstappen van de bus, in de rij voor de balie van het postkantoor bedoeld. Mensen komen elkaar daar tegen, wisselen kort iets uit en gaan over tot de orde van de dag. Het uitbreiden van deze kleine ontmoetingen en ze meer inhoudelijk maken, biedt kansen op verdere uitwisseling. Door netwerken op te sporen waarin deze ontmoetingen plaatsvinden, kan verder nagedacht worden over het vormgeven van dit onderdeel. Daarbij valt bijvoorbeeld te denken aan postkantoren, supermarkten, buslijnen, knooppunten fietsroutenetwerk en dergelijke.

In dit verband werd ook opgemerkt dat het zinvol zal zijn om de te ontwikkelen activiteiten en interventies breed aanwezig te laten zijn in de regio, een niet dwingend karakter te geven, gebruik te maken van wat er al is en dat te stroomlijnen en een lange tijdsperiode voor de ontwikkeling te nemen.

In het tweede deel van de Atlas, de subjectieve kaarten, werd vooral bevestigd wat ook de conclusies waren van het Bitbook. Jongeren hebben over het geheel genomen een positief beeld van de Mijnstreek. Het mijn-

verleden speelt daarin nauwelijks een rol. De indirecte gevolgen van het mijnverleden worden wel herkend en gewaardeerd, maar kennis van de herkomst van die gevolgen wordt niet benoemd.

In het derde deel van de Atlas werd een aantal buitenlandse projecten in beeld gebracht. Daarin werd een drietal manieren onderscheiden waarop men in het buitenland met het mijnverleden is omgegaan na de sluiting van de mijnen daar:

- Een behoudende aanpak die gericht is op het letterlijk in stand houden van het mijnverleden.
- Een benadering die gericht is op het hergebruik van sporen uit het mijnverleden, maar daar een hele nieuwe inhoud aan geven, over het algemeen gericht op innovatie, *creative industry* en cultuur.
- Een benadering die weliswaar kennis neemt van het mijnverleden, maar een hele andere koers vaart. Het best verwoord door de projecten in Barnsley: 'Rethinking Barnsley' en als vervolg daarop 'Remaking Barnsley'. Gezien de uitkomsten van het Bitbook werd in dit deel geconcludeerd dat het voor de Kempische Mijnstreek het meest interessant zou zijn om de benadering die gericht is op het hergebruik te kiezen. Maar daarbij wel in het hergebruik uit te gaan van het langdurig investeren in de ontwikkeling van een sociaal-culturele infrastructuur, waarin niet het accent wordt gelegd op de ontwikkeling in 'hardware' als gebouwen en voorzieningen. Maar waarin voor-

al geïnvesteerd wordt in werking en inhoudelijkheid van die sociaal-culturele infrastructuur.

Richtingwijzer:

Op basis van de analyses van de drie delen waaruit de Atlas is opgebouwd kan de volgende richtingwijzer voor het masterplan worden beschreven: Om de Mijnstreek voor haar bewoners 'tot spreken te brengen' zal een investering gedaan moeten worden in het ontwikkelen van een sterke sociaal-culturele infrastructuur. Daarin staan ontmoeting, uitwisseling en betekenisgeving tussen gebruikers (bewoners en bezoekers) van de regio centraal. Dit kan alleen als de activiteiten en interventies die gedaan worden niet dwingend zijn, maar gekenmerkt worden door een open-vorm. Ze moeten plaatsvinden op vanzelfsprekende plekken en plaatsen in de regio. Daarbij zijn drie benaderingen van belang.

- Allereerst de plekken en plaatsen die aangeduid werden als 'betekenisclusters'. Plaatsen waar veel mensen om verschillende redenen aanwezig zijn.
- Daarnaast door gebruik te maken van al bestaande netwerken die actief zijn in de regio.
- En tenslotte op allerlei plaatsen die gekenmerkt worden door 'kleine ontmoetingen', 'en passant'.

Het veelvormig en veelvuldig communiceren van de gezamenlijkheid van de activiteiten die ontwikkeld worden is een voorwaarde om verschillen bespreekbaar te maken en daardoor uitwisseling, communicatie en betekenisgeving tot stand te brengen. Doel daarbij is vooral de regio te ontwikkelen als regio die ook als zodanig wordt ervaren, bewoners in staat te stellen betekenis te geven aan hun omgeving en segregatie om te vormen naar participatie.

Door een sterke en veelvormige investering in deze richting wordt de herbestemming van het mijnverleden op een inhoudelijke manier vormgegeven. Een manier die dicht bij de gebruikers van dat mijnverleden staat.

3.3 Samenvoeging en conclusies Doelstelling

In het lied 'Vakantie in mijn straat' bezingt Johan Verminnen het leven in de buurt van zijn woning. Als hij door de voordeur naar buiten gaat, komt hij mensen tegen die vanuit allerlei plaatsen op de wereld daar naar toe zijn gekomen. De noodzaak om verre reizen te maken om andere culturen te ontmoeten is er niet, die culturen kan hij al ontmoeten meteen naast zijn voordeur.

Dat beeld geldt ook voor de Mijnstreek. De mijnbouw vroeg om veel werklieden, die vanuit heel Europa en daarbuiten werden aangetrokken. Een belangrijk stuk van het mijnverleden is terug te vinden in de multiculturaliteit van de regio. Dat is een potentiële culturele rijkdom, is de boodschap in het lied van Johan Verminnen. Je komt de hele wereld tegen in de onmiddellijke omgeving van het huis waarin je woont. Ondanks het feit dat dit gegeven vaak ter sprake komt, is er geen sprake van een bloeiende culturele uitwisseling. Eerder van het tegenovergestelde. In potentie is de regio door haar verleden een multiculturele schatkamer. Maar de sleutel om die potentie te gelde te maken, ontbreekt. Blijkbaar ontsluit de schatkamer zich niet vanzelf, moet daar actie toe ondernomen worden. De sporen die de bewoners van de regio in het verleden hebben achtergelaten, het erfgoed van de regio, vormen de stille getuigen van manieren

waarop men betekenis heeft gegeven aan het leven in de Mijnstreek. Die sporen zijn stille getuigen, ze spreken letterlijk niet. Opeenvolgende generaties gaan steeds weer op een andere manier met dat erfgoed om. Wat voor de oorspronkelijke gebruikers van het erfgoed een emotionele, vaak zelfs nostalgische betekenis kan hebben, wordt door een volgende generatie al heel anders geïnterpreteerd. Wat van belang is in de omgang met het erfgoed is dan ook niet in de eerste plaats het conserveren van de oorspronkelijke betekenis, maar de actuele verhalen die het erfgoed betekenisvol laten zijn. Daarvan is het verhaal van de oud-mijnwerker één van de mogelijke verhalen. Maar de omgang van jongeren met de gevolgen van het mijnverleden maakt er evengoed onderdeel van uit. Erfgoed is het middel bij uitstek om ontmoeting, dialoog, uitwisseling mogelijk te maken.

Erfgoed als middel.

Dat middel kan echter alleen werken als die sporen uit het verleden ook 'zichtbaar' aanwezig zijn. In alle vormen die die sporen aannemen: objecten, gebouwen, inrichting van het landschap, omgangsvormen, rituele, gebruiken, emoties, verhalen, Een zinvolle erfgoedwerking zal dan ook alleen ontwikkeld kunnen worden als die sporen op een doelgerichte manier worden geconserveerd en toegankelijk gemaakt.

De doelstelling van een masterplan voor de Mijnstreek zou dan ook moeten zijn:

Het op een spraakmakende manier faciliteren van mogelijkheden, gelegenheden en kansen tot ontmoeting, uitwisseling en betekenisgeving van en door gebruikers van de Mijnstreek. Door het erfgoed van de regio op een doelgerichte manier te conserveren en toegankelijk te maken. Door erfgoed als middel in te zetten in betekenisclusters, netwerken en in het 'en passant' van kleine ontmoetingen in de regio. In een open-vorm. Waarbij de communicatie van overeenkomsten leidend is en waarin veel verschillende actoren gericht zijn op een aantal gezamenlijke metaforen.

4 Onderdelen van de interface

4.1 Gezamenlijkheid

In de benadering die in dit masterplan wordt gekozen, staat het idee centraal dat voor het ontwikkelen van een betekenisvolle regio de gezamenlijkheid, zoals die door de bewoners wordt ervaren, leidend is. Dat contrasteert met een van de belangrijkste conclusies van het Bitbook: dat die gezamenlijkheid in de beleving van de bewoners van de regio ver te zoeken is. Er zijn twee posities mogelijk ten opzichte van dit contrast. Men kan stellen dat bewoners van de regio blijkbaar geen behoefte hebben aan zaken zoals die voorgesteld worden in het masterplan, anders zouden ze die acties al lang zelf ondernomen hebben. Vervolg op deze stellingname is dan waarschijnlijk: waarom zouden we dan iets ondernemen? Een tegenovergestelde positie is ook goed voorstelbaar: de bewoners van de regio leven een gesegregeerd leven. Dat is geen wenselijke situatie. Blijkbaar hebben de groepen zelf niet de energie of de kracht om die segregatie te doorbreken, dus moet dat van buiten- of bovenaf gebeuren. Waarschijnlijk leveren beide posities niet de resultaten die in de doelstelling van dit masterplan zijn geformuleerd. De eerste positie handhaaft de bestaande situatie. De tweede opvatting staat voor een top-down benadering vanuit een sterk normatief idee over de samenleving. Een benadering

die de bewoners waarschijnlijk naast zich neer zullen leggen. Verandering, vernieuwing, verbetering ontstaan niet vanzelf, maar pas als daar een zekere noodzaak toe gevoeld wordt. Die noodzaak wordt vanuit de eerste stellingname niet manifest omdat ‘de bewoners’ een te amorfe groep is. En vanuit de tweede positie wordt die noodzaak alleen gevoeld door beleidsmakers en de uitvoerders van beleid. Pas als alle groepen die noodzaak op enigerlei wijze zien of voelen zal de zaak in beweging komen. Daarvoor is het van belang om die noodzaak te benoemen; manifest te maken.

In dit verband is het ook verleidelijk om de Tweede Wet van de Thermodynamica aan deze constatering toe te voegen. Daarin wordt geformuleerd dat zelforganisatie in een chaotisch systeem alleen mogelijk is als er energie aan wordt toegevoegd.

En daarmee zijn we weer terug bij het vertrekpunt. Het onderzoek naar de noodzaak om in de Mijnstreek een masterplan ten uitvoer te brengen. Door energie toe te voegen aan het in wezen chaotische systeem van een samenleving kan zelforganisatie tot stand komen. Dus niet door niets te doen. Maar ook niet iedere manier van energietoediening zal het beoogde effect hebben. Energie top-down toevoegen zal waarschijnlijk geen effect hebben. Daarvoor moeten andere mechanismen worden vormgegeven. Het masterplan kan gezien worden als de formulering van de energie die toegevoegd moet worden aan de regio om zelforganisatie, beteke-

nisgeving, tot stand te brengen. En bovendien van de manier waarop die energie moet worden toegevoegd.

De organisatie van die energie wordt in drie delen beschreven in de volgende onderdelen van dit masterplan:

4.2 Infrastructuur

4.3 Regie en middelen

4.4 Vormgeving

4.2 Infrastructuur

Allereerst is het van belang om de infrastructuur te beschrijven die noodzakelijk is om de genoemde energie toe te kunnen voegen aan de samenleving. Zonder infrastructuur is dat een onmogelijke zaak. Het belangrijkste middel dat in dit masterplan wordt ingezet is erfgoed. Het erfgoed van de regio is, zoals in iedere regio, divers en gefragmenteerd, moeilijk toegankelijk, verspreid, niet of nauwelijks gedocumenteerd. Voor een goede werking is het cruciaal dat het erfgoed van de regio toegankelijk gedocumenteerd en gearchiveerd wordt, zodat er ook gebruik van gemaakt kan worden. Daarnaast is het van belang dat er methodieken worden ontwikkeld en/of toegepast die een veelvormige omgang met dat erfgoed mogelijk maken en faciliteren. Bovendien zullen materiaal en methodieken

moeten worden verankerd op een aantal pleisterplaatsen in de regio. Deze onderdelen van de infrastructuur worden hierna verder uitgewerkt.

4.2.1 Musealisering en archivering

Overwegingen

Musealisering en archivering zijn een van de mogelijke manieren om met erfgoed om te gaan. Het gaat dan met name om wat eerder werd aangeduid met 'het tweede gebruik van erfgoed'. De nadruk ligt dan sterk op het conserveren, bewaren en vastleggen van het verleden. Vaak vanuit een sentiment van *'bewaren wat er nog te bewaren is, voordat het te laat is'*. Het doel van dit masterplan is niet om de sporen uit het verleden alleen maar te bewaren voor later, maar juist om er op een actuele manier mee om te gaan. Toch kan een zinvolle erfgoedwerking niet worden ontwikkeld als die niet gebaseerd is op dat erfgoed zelf. De authentieke sporen van het verleden in de vorm van objecten, monumenten, landschappen, verhalen, gebruiken, zijn het kapitaal van een zinvolle erfgoedwerking. De verzameling van die sporen zou de Collectie Mijnstreek kunnen worden genoemd. Die collectie bevindt zich thans verspreid over de regio op diverse plaatsen bij diverse verzamelingen en depots. Dat is op zich geen probleem. Als de Collectie Mijnstreek op den duur maar wel inzichtelijk wordt en toegankelijk voor gebruik in de erfgoedwerking. En als er maar een protocol is om delen van die verspreide Collectie Mijnstreek onder te

bringen op een moment dat die bedreigd wordt.

Musealisering en archivering dwingen tot het doen van uitspraken en het maken van keuzes: wat bewaren we wel en wat niet? Voor wie bewaren we eigenlijk? Dat zijn de dilemma's waar iedere collectie een oplossing voor moet vinden. Daarbij speelt ook nog de vraag waaruit de collectie bestaat. Gaat het om de objecten die ons overgebleven zijn en die in museumdepot worden verzameld? Of gaat het ook om de sporen die nog in het landschap zichtbaar zijn, het immaterieel erfgoed dat onder de mensen leeft, de niet zichtbare sporen, het impliciete erfgoed in de vorm van gewoonten, gebruiken en rituelen? In de Collectie Mijnstreek worden al die erfgoeditems benoemd.

In ieder geval is een goed geoutilleerd museum waarin de collectie van de Mijnstreek wordt verzameld, geconserveerd, geregistreerd en getoond van cruciaal belang. Dat is het fundament, de basis van waaruit gewerkt wordt. De herbestemming van de voormalige gebouwen van de mijnzetel van Beringen is gericht op het onder meer inrichten van een Mijnmuseum. De plannen daarvoor zijn in een dusdanig vergevorderd stadium, dat realisatie in feite alleen nog afhankelijk is van de financiering van het totale project. De inhoudelijke ideeën die voor dit Mijnmuseum werden ontwikkeld passen goed in de opvattingen die richtinggevend zijn voor dit masterplan. Als motto voor dit nieuw in te richten museum wordt in de plannen dan ook voorgesteld: 'Het ideale mijnmuseum = één museum'. Geen museum in de

traditionele zin van het woord. Geen uitstalling van objecten voorzien van een uitleg op tekstborden. Geen ondergrondssimulatie. Maar een museum als belevingsplek in de context van het verleden, vooral gericht op: 'het menselijke' en op het nú. In de plannen wordt dit toegelicht vanuit het idee dat in 'het menselijke' de zoektocht naar een beter leven zichtbaar wordt, ondanks de risico's en ontberingen zoals die zich in de regio manifesteerden. En dat die zoektocht getoond wordt aan de hand van alles wat mensen raakt: migratie, multicultureel samenleven, ongelukken en stakingen, vieringen, een hecht sociaal leven, Daar wordt bij aangetekend dat dit verhaal van het menselijke een exemplaar is voor de zoektocht van alle mensen op alle plaatsen in alle tijden. Het museum zou informatief moeten zijn voor wie wil, maar moet beleving bieden voor iedereen. Dit concept wordt in vormgeving vertaald naar een loopbrug die bezoekers dwars door de voormalige mijngebouwen voert en hen onderweg confronteert met allerlei aspecten van het 'menselijke' in de mijnregio.

Uitvoering van deze plannen geeft een tweeledige bijdrage aan de invulling van de ideeën in dit masterplan. Allereerst wordt er een centrale locatie gecreëerd waar het mijnverleden een duidelijk herkenbare plek krijgt. Tegelijkertijd wordt in de presentatie van dat mijnverleden sterk gekozen voor een actuele omgang met dat verleden.

De plannen zijn echter sterk gericht op die omgang en niet op de basis die

nodig is om die omgang ook manifest te maken. Natuurlijk is een tocht door de voormalige kolenwasserij en de andere gebouwen al een belevenis op zichzelf. Maar als het daarbij blijft, is dat niet voldoende om de doelen in het masterplan gesteld te realiseren. Het Mijnmuseum zal ook moeten collectiëren, conserveren en registreren. Niet alleen om de werking in het museum zelf mogelijk te maken, maar vooral ook om de werking buiten het museum te ondersteunen. In het motto: ‘*Het ideale mijnmuseum = géén museum*’ zou ook besloten moeten liggen dat de werking van het museum niet stopt bij de muren van de museumgebouwen, maar zich uitstrekt tot de hele regio.

Acties

- Het realiseren van de plannen die zijn geformuleerd voor het Mijnmuseum in Beringen.
- Het inrichten van depotruimte om de erfgoedcollectie van het museum onder te brengen. Daarbij wordt er niet naar gestreefd om een volledige collectie te verzamelen, maar om een ‘achtervang’ te zijn voor collectiedelen die dreigen te verdwijnen.
- Het formuleren van de Collectie Mijnstreek en het maken van keuzes wat wel en niet tot de Collectie Mijnstreek behoort.
- Het in kaart brengen van de verblijfplaatsen van de Collectie Mijnstreek.
- Het opstellen van een protocol waarin beschreven wordt hoe te han-

delen als een collectiedeel wordt bedreigd.

- Het opzetten van een toegankelijk registratiesysteem voor de Collectie Mijnstreek dat geraadpleegd kan worden door de toekomstige museummedewerkers, maar dat ook toegankelijk is voor derden.
- Onderdeel van de Collectie Mijnstreek zijn ook immateriële zaken, documenten en archiefstukken. Ook daarvoor geldt dat ze pas worden gearhiveerd op het moment dat ze met het voortbestaan bedreigd worden.
- Houd in alle onderdelen van de te ontwikkelen acties rekening met de gemeenschappelijke metaforen.

Financiën

De financiën voor de ontwikkeling en exploitatie van een mijnmuseum in de voormalige mijnzetel van Beringen zijn onderdeel van het totale plan van de ontwikkeling van dit museum. Voor de kosten van dit project wordt verwezen naar de plannen van dit project.

4.2.2 Foto-databank

Overwegingen

Onderdeel van de infrastructuur om de voorgestelde erfgoedwerking in de Mijnstreek mogelijk te maken en van de nodige input te voorzien, is het inrichten en exploiteren van een foto-archief. Foto's vormen een

belangrijk onderdeel van het erfgoed. Dat belang zit vooral opgesloten in de beleving van foto's bij het publiek. Een foto is omgeven met het idee van authenticiteit. Een foto wordt beleefd als een objectieve weergave van iets wat zich in het verleden heeft afgespeeld. Als iets echt, een authentieke getuigenis. Foto's zijn daarom een belangrijk middel om het verleden te actualiseren.

Bovendien leven wij meer en meer in een mondiale beeldcultuur. Daarin zijn de eigen foto's, kiekjes en herinneringsplaatjes iets van dichtbij, iets van ons. Onze eigen mensen, voorouders, ouders, staan erop afgebeeld. Ze vormen een concrete en nabije toegang tot het verleden. Men is vaak persoonlijk betrokken met de zaken die op foto's staan afgebeeld. Door die omgang met beelden uit het verleden in activiteiten te koppelen aan interpretatie en betekenisgeving wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de realisatie van de beoogde doelen.

Dat in de omgang met beelden ook sprake is van manipulatie, verdichting, aanpassing van de werkelijkheid geeft prima ingangen als het gaat om interpretatieprocessen. Waarbij het nabije verleden, afgebeeld op foto's, het materiaal vormt en interpretatie en betekenisgeving de instrumenten zijn in de omgang met beelden.

Mensen zijn geneigd om zich bezig te houden met zaken die gekenmerkt worden door: 'concreet, dichtbij en geen gedoe'. Haast ieder behoefteonderzoek heeft die uitkomst. Pas als een activiteit, voorstel of maatregel

die kenmerken heeft, kan die rekenen op ondersteuning vanuit het publiek. Foto's zijn daar bij uitstek een middel voor.

Ook in dit verband hoeft niet gestreefd te worden naar een volledige collectie. Foto's die goed opgeborgen zijn in albums, schoenendozen en andere opslagmiddelen kunnen daar blijven. Archivering en depotvorming komen pas aan de orde als die collecties gevaar lopen. Omdat hier echter sprake is van een heel erg verspreide collectie, die moeilijk toegankelijk te maken is, zou wel moeten worden gecommuniceerd naar de bewoners van de regio dat er een foto-archief bestaat. Daarbij moet gecommuniceerd worden wat het belang is van het verzamelen van fotomateriaal, dat het materiaal dat wordt afgestaan goed wordt opgeborgen en dat het wordt gebruikt voor een actieve actuele erfgoedwerking. En dat het met name gaat om het meest alledaagse fotomateriaal. Dat het beschikbaar stellen van dat materiaal op ieder moment kan plaatsvinden.

Het fotodepot dat op die manier door de tijd heen zal groeien, zal niet alleen gevuld en geregistreerd moeten worden. Maar vooral ook toegankelijk gemaakt moeten worden voor gebruikers. Gebruikers in professionele zin: de ontwikkelaars van erfgoedactiviteiten en voor de bewoners van de regio. Vanuit dat perspectief moet het archief ook ontsloten worden.

Daarnaast kan het archief gebruikt worden voor historisch onderzoek, maar daar ligt niet de prioriteit.

Er dient een apart actieplan te worden geformuleerd rondom de foto's van

de Mijnstreek. Een verzamel- en archiveringsplan. Fysiek in een depot van echte foto's en fotografische documentatie, maar ook digitaal. Foto's worden digitaal toegankelijk gemaakt voor gebruik in allerlei activiteiten zoals hierna worden beschreven.

Acties

- Het inrichten van een foto-archief op een herkenbare plaats in de regio. Bijvoorbeeld gekoppeld aan het toekomstige Mijnmuseum. Maar ook denkbaar is een pand in een van de handelstraten.
- Het communiceren van het bestaan en het belang van het foto-archief naar bewoners van de regio.
- Het in kaart brengen, en indien nodig archiveren, van reeds bestaande fotocollecties.
- Het ontwikkelen van een systeem waardoor de groeiende collectie eenvoudig toegankelijk wordt voor ontwikkelaars van erfgoedactiviteiten in de regio en de bewoners van de regio zelf.
- Het realiseren van kleinschalige activiteiten waardoor het fotoarchief herkenbaar wordt voor bewoners van de regio.
- Het zichtbaar gebruiken van het materiaal in het fotoarchief in tentoonstellingen en andere activiteiten in de regio.
- Houd in alle onderdelen van de te ontwikkelen acties rekening met de gemeenschappelijke metaforen.

Financiën

De kosten die verband houden met de ontwikkeling van dit project kunnen in drie delen worden benoemd: mankracht, ruimte en exploitatie. Om dit project succesvol uit te voeren zal een investering moeten worden gedaan in de financiering van mankracht. In eerste instantie moet het archief worden opgezet. Dit kan worden uitgevoerd door een functionaris die op projectbasis wordt ondergebracht bij het Mijnmuseum. Gedurende twee jaar krijgt de functionaris de opdracht de acties uit te voeren die noodzakelijk zijn om het archief inhoudelijk en beheersmatig op poten te zetten.

Verder zal er een fysieke ruimte moeten worden ingericht om het fotomateriaal dat niet op de oorspronkelijke plaats bewaard kan worden, onder te brengen. Dit wordt ook gekoppeld aan de depots van het Mijnmuseum. Tenslotte zal een van de medewerkers van het Mijnmuseum de opdracht krijgen om dit archief te exploiteren.

Inschatting kosten

Medewerker op projectbasis gedurende twee jaar: € 100.000,-
Extra kosten inrichting depot fotoarchief: € 20.000,-
Kantoorkosten, uitvoeringskosten: € 7.000,-
Ontwikkeling en realisatie exploitatiesysteem: € 20.000,-

4.2.3 Activiteiten-databank

Overwegingen

Rondom erfgoed worden door een breed scala van actoren op een heel diverse manier activiteiten georganiseerd. De georganiseerde activiteiten variëren enorm in kwaliteit, kwantiteit, doelstelling, legitimatie, vorm, inhoud, locatie, aantal, duur, Maar een kenmerk van vrijwel alle activiteiten is dat ze zolang duren als ze worden uitgevoerd. Na afloop wordt de boel opgeruimd en is het voorbij. Hoogstens blijft er een stukje in de krant over, een draaiboek van de organisator of de foto's van de deelnemers. In iedere activiteit wordt een betekenis van erfgoed manifest gemaakt. Die verdwijnt zodra de activiteit is afgelopen.

Door de activiteiten die in de loop van de tijd worden uitgevoerd vast te leggen in een databank, wordt gebouwd aan een gemeenschappelijk betekenisdepot van de regio. Daar kan uit geput worden voor andere vergelijkbare activiteiten. Daaruit kunnen activiteiten worden onttrokken die herhaalbaar zijn, op andere plaatsen kunnen worden ingezet. De activiteitenbank kan tegelijkertijd een evaluatiemiddel zijn om na te gaan wat er in de regio gebeurt en hoe dat gewaardeerd wordt door de bewoners. Bovendien worden de uitgevoerde activiteiten overdraagbaar naar andere toepassingen in de regio.

Acties

- Ontwikkel een databank waarin in principe alle erfgoedgerelateerde activiteiten die in de regio worden gerealiseerd, kunnen worden gedocumenteerd. Daarvoor is het van belang goed te formuleren wat de zoekcriteria zijn waarop de opgeslagen activiteiten kunnen worden gevonden in de databank.
- Ontwikkel software waarmee in principe alle organisatoren van activiteiten in de regio op een eenvoudige manier hun activiteit kunnen documenteren.
- Ontwikkel een communicatie die erop gericht is alle organisatoren van erfgoedgerelateerde activiteiten in de regio te informeren over het bestaan van de activiteiten-databank in opbouw en het belang om daar ook de eigen activiteiten aan toe te voegen.
- Ontwikkel een toegang tot de databank waarmee potentiële gebruikers de opgeslagen activiteiten of onderdelen daarvan kunnen hergebruiken.
- Houd in alle onderdelen van de te ontwikkelen acties rekening met de gemeenschappelijke metaforen.

Financiën

De kosten van dit onderdeel zullen vooral bestaan uit het salaris van een medewerker die de inventarisatie van de project uitvoert en de ontwikkeling van een toegankelijke databank. Ook hier zou iemand op projectba-

sis kunnen worden aangetrokken om de ontwikkeling van de databank vorm te geven en zal de exploitatie van de databank worden ondergebracht bij een bestaande instelling. Bijvoorbeeld het Mijnmuseum.

Inschatting kosten

Projectmedewerker voltijds gedurende een jaar: € 50.000,-

Ontwikkeling databank: € 20.000,-

4.2.4 Onderzoek ontmoetingen insamenwerking

Overwegingen

In het proces naar de formulering van dit masterplan is erg de nadruk komen liggen op ‘ontmoetingen’. De veronderstelling dat mensen betekenis geven aan hun omgeving of die als betekenisvoller gaan ervaren in de ontmoeting met anderen of met sporen uit het verleden in diverse contexten. Maar we constateerden ook dat die ontmoetingen niet vanzelf tot stand komen en dat het top-down opleggen ook niet zal werken. Dat een werkwijze die we aan kunnen duiden als ‘en passant’ het beste zal werken. Maar wat is die werkwijze, hoe ontwikkelen we die, wat zijn de onderdelen en aspecten van zo’n werkwijze? Verder dan de constatering dat het zo is, zijn we meestal niet gekomen.

Termen als ontmoeting, dialoog, uitwisseling en communicatie komen in alle sectoren van de samenleving in ontwikkeling nadrukkelijk voor, als

middelen die een voortschrijdende isolatie en segregatie zouden kunnen tegengaan. Als een middel om samen-leven meer inhoud te geven. Probleem is dat die termen wel vaak genoemd worden, maar dat we eigenlijk geen afdoende methode, gereedschap of aanpak hebben om die middelen ook daadwerkelijk in te zetten. In de Mijnstreek zou kennis van dergelijke methoden of gereedschappen enorm helpen om de beoogde betekenisvolle ontmoetingen tussen bewoners van de regio gestalte en inhoud te geven.

Van belang is om hier onderzoek naar te doen. Dit probleem speelt niet alleen in de Mijnstreek. Ook in Antwerpen bij de ontwikkeling van het MAS is men hiermee bezig. En in de gemeente Rotterdam zijn ook aanknopingspunten te vinden voor een dergelijk onderzoek. In een samenwerking tussen de Mijnstreek, Antwerpen en Rotterdam, eventueel aangevuld met de Universiteit van Brussel en/of Amsterdam zou een team gevormd kunnen worden dat vanuit een gemeenschappelijke vraagstelling een dergelijk onderzoek uitvoert. Overeenkomsten kunnen gevonden worden in zaken als omgaan met multiculturaliteit en een industrie (el verleden). Doel zou moeten zijn: het ontwikkelen van methoden en gereedschappen om in een multiculturele (industriële) omgeving ontmoetingen te realiseren die leiden tot een betekenisvolle omgang met de wereld waarin we leven. Die te ontwikkelen methoden en gereedschappen zou-

den dan een specifieke toepassing moeten krijgen in de diverse omgevings van de deelnemende partners.

Acties

- Op een startbijeenkomst met de diverse potentiële partners wordt onderzocht of er voldoende draagvlak te vinden is om een dergelijk onderzoek uit te voeren.
- Het formuleren van een onderzoeksopdracht.
- Het mede-financieren van het onderzoek.
- Het participeren in de stuurgroep die het onderzoek begeleidt.
- Het beschikbaar stellen en implementeren van de resultaten van het onderzoek bij de verschillende actoren die actief zijn in de Mijnstreek.

Financiën

Een breed onderzoek naar de werking van ‘ontmoetingen’, zoals in dit onderdeel is beschreven, kan zijn toepassing vinden op veel meer gebieden en domeinen dan de Mijnstreek alleen. Vandaar dat een samenwerking wordt voorgesteld met andere partners, ook uit andere landen. Door die samenwerking gestalte te geven, zullen ook subsidiemogelijkheden in beeld komen. Daarbij valt vooral te denken aan Europese subsidiemogelijkheden. Een eigen bijdrage van de partners zal in dat verband ook gevraagd worden. Uitgaand van een situatie waarin samengewerkt wordt

met vier partners en een projectleider, die 2 dagen per week gedurende drie jaar aan het project werken, zou een dergelijk onderzoek in totaal ongeveer € 400,000,- kosten. Afhankelijk van de subsidiemogelijkheden zal van dat bedrag een deel eigen investering worden gevraagd, die geleverd kan worden in menskracht.

4.2.5 Pleisterplaatsen en satellieten Overwegingen

In hoofdstuk 4.3.3 Metaforen worden de metaforen benoemd die leidend zullen zijn om de gezamenlijkheid te benoemen van de verschillende actoren en activiteiten in de regio. Die metaforen moeten ook in de regio een herkenbare fysieke plek krijgen. Gekoppeld aan die metaforen worden daarom pleisterplaatsen ingericht. Een pleisterplaats is een plek waar je met enige regelmaat komt en waar je nieuwe informatie op kunt doen, anderen kunt ontmoeten, nieuwe ideeën op kunt doen en verwezen wordt naar andere plekken die verbonden zijn met het onderwerp van de pleisterplaats: de satellieten. Door het benoemen van pleisterplaatsen gekoppeld aan een metafoor en verbonden met satellieten in de regio ontstaat een fysiek netwerk dat de werking van de metaforen zichtbaar kan maken in de regio.

Een voorbeeld van zo’n pleisterplaats zou het Mijnmuseum in Beringen kunnen zijn. De metafoor die aan die pleisterplaats wordt verbonden is, in

de lijn van de plannen met het museum, de zoektocht naar een beter leven. In het museum wordt dit thema uitgewerkt in wisselende presentaties en belevingen: een startcentrum voor bewoners en bezoekers die in dit onderwerp zijn geïnteresseerd. Tijdens het bezoek, de beleving of de ontmoetingen in het museum wordt men voortdurend verwezen naar locaties in de regio, de satellieten. Vaste satellieten als: Het museum van de mijnwerkerswoning, de activiteiten van de oud mijnwerkers in de voormalige mijn van Waterschei,... En tijdelijke satellieten zoals een tentoonstelling over de Grieken in het Grieks Cultureel Centrum in Maasmechelen tijdens de manifestatie Kleurrijk Maasmechelen. Of een presentatie van een theaterstuk van de Queeste als die in de metafoor past. Ontwikkelaars van activiteiten in de regio worden gestimuleerd om een tijdelijke satelliet vorm te geven of te participeren in de vaste satellieten.

Op die manier ontstaat er binnen iedere metafoor een aantal pakketten van activiteiten, tentoonstellingen, voorstellingen, exposities, ontmoetingen, kleine ontmoetingen, die iedere keer een andere samenstelling hebben, afhankelijk van het aanbod. Maar die verbonden zijn met een vaste kern. Op die manier kan men steeds een andere tocht door de regio maken. Het is dan ook meer een passage dan een tocht. Een tocht veronderstelt een vaste route, langs vaste locaties. Een passage heeft meer het idee van een wisselende route, waarop je ook steeds andere activiteiten,

ervaringen tegenkomt. Een tocht die je zelf samenstelt afhankelijk van je eigen keuze.

Pleisterplaatsen zijn plekken waar je even verblijft om je te verdiepen, je even terug te trekken, een uitgangspunt voor een passage te (onder)zoeken, dwarsverbanden en koppelingen te zoeken en je te laten verrassen en inspireren. Pleisterplaatsen zijn de hardware van de metaforen. Om een pleisterplaats heen wordt in de hele regio een groeiend aantal satellieten benoemd, die samen met een pleisterplaats een passage vormen.

Dergelijke pleisterplaatsen zouden kunnen worden ingericht in het toekomstige Mijnmuseum in Beringen. In het te ontwikkelen Huis van de migratie in de voormalige directeurswoning van de mijn van Zwartberg. Een andere pleisterplaats die voor de hand ligt is C-MINE in Genk, een insteek in kunst en design die hun podium vinden op C-MINE met de ateliers van kunstenaars en academies in de regio als satellieten. Een van de toegangspoorten van het Park Midden Limburg zou vanuit een heel andere dimensie een pleisterplaats kunnen zijn met de heide en de natuur als bindende metafoor. Het Station van As kan een pleisterplaats zijn die inzet op transport, buiten de regio kijken, op reis zijn. Verder kan gedacht worden aan de bibliotheek van Genk en Bokrijk.

Acties

- Het benoemen van pleisterplaatsen die vorm geven aan de metaforen.
- Het vaststellen van een aantal vaste satellieten die, verspreid over de regio, de metafoor op een veelvormige en verrassende manier verder inhoud geven.
- Het opsporen van potentiële ontwikkelaars die op zoveel mogelijke verschillende manieren, op wisselende plaatsen in de regio, de metafoor op een veelvormige en verrassende manier verder inhoud geven.
- Het faciliteren van die potentiële ontwikkelaars om hun activiteiten ook vorm te geven en uit te voeren.
- Het vastleggen van de activiteiten die in de wisselende ‘satellieten’ worden uitgevoerd en op een herhaalbare en overdraagbare manier opslaan in het activiteitendepot om later op een andere manier in te kunnen zetten.
- Het ontwikkelen van een aanpak die bewoners en bezoekers in staat stelt om vanuit een pleisterplaats of vanuit een satelliet een passage samen te stellen die past bij de vraag van die bewoner of bezoeker.

Financiën

De vormgeving van dit onderdeel is voor het grootste deel de taak van de regisseur van het masterplan. Extra kosten, naast zijn salaris, zullen voor dit onderdeel niet gemaakt hoeven worden.

4.3 Regie, middelen en communicatie

4.3.1 Kwartiermaker en regisseur

In dit masterplan wordt sterk ingestoken op het ontwikkelen en gebruiken van de ‘software’ van de regio. De hardware wordt gevormd door het mijnverleden en de gevolgen die dat verleden heeft gehad voor de regio. Met name de tastbare en ervaarbare resten en sporen van dat verleden vormen de hardware. Die sporen krijgen pas betekenis in de context van de gebruikers van die sporen; in de manier waarop bewoners en bezoekers van de regio met die sporen omgaan. In dit masterplan wordt beschreven hoe die omgang gefaciliteerd kan worden, zodat die betekenisgeving manifest wordt, waardoor erover gecommuniceerd kan worden. In die zin is dit masterplan niet zozeer gericht op de sporen en resten zelf, maar op:

- het mogelijk maken van de omgang met die sporen,
- het manifest maken van die omgang,
- en het communiceren over die manifestaties.

Daarvoor zijn zeer veel verschillende partijen nodig. Partijen die aanbod ontwikkelen in de vorm van activiteiten. En partijen die gebruik gaan maken van dat aanbod. Beide partijen komen niet vanzelfsprekend bij elkaar, anders zou dat al lang gebeurd zijn. Daarvoor moet een context worden gecreëerd. En daarvoor is een regisseur noodzakelijk.

De voornaamste taak van die regisseur is het realiseren van de drie punten waarop dit masterplan is gericht en die hierboven werden genoemd. Dat betekent dat de regisseur niet zelf activiteiten gaat ontwikkelen, maar er zorg voor draagt dat die ontwikkeld worden. En bovendien op elkaar worden afgestemd. De regisseur zal dus inspanningen moeten verrichten die gericht zijn op twee partijen. Het takenpakket van de regisseur moet de volgende taken omvatten:

Taken gericht op ontwikkeling van activiteiten:

- het communiceren met potentiële ontwikkelaars van activiteiten,
- het stimuleren van de ontwikkeling van activiteiten die binnen de gezamenlijke metaforen passen,
- het samenbrengen van partijen om die activiteiten mogelijk te maken,
- het nemen van initiatieven om ontwikkelaars van activiteiten op ideeën te brengen,
- het begeleiden van de ontwikkeling van die activiteiten,
- het ontwikkelen van nieuwe ideeën en benaderingen in de omgang met het regionale erfgoed,
- het uitdagen van ontwikkelaars om nieuwe aanpakken vorm te geven,
- het opsporen van nieuwe, onverwachte ontwikkelaars en aanpakken uit onverwachte domeinen,

- het uitbreiden van het aanbod door nieuwe ontwikkelaars te enthousiasmeren.

Taken gericht op omgang met erfgoed door bewoners en gebruikers:

- het uitvoeren, aanpassen, verder ontwikkelen en uitbreiden van het communicatieplan,
- het doen informeren van bewoners en potentiële bezoekers van de regio over het aanbod,
- het laten ontwikkelen van hedendaagse strategieën om bewoners en gebruikers uit te dagen te participeren.

Taken gericht op het ‘matchen’ van aanbod en gebruik:

- het uitvoeren, aanpassen, verder ontwikkelen en uitbreiden van het communicatieplan

Voordat de regisseur kan beginnen met zijn werk zal duidelijk moeten zijn welke partners in de regio ook daadwerkelijk willen participeren, welke partners nodig zijn en in hoeverre en in welke mate zij willen deelnemen aan de gezamenlijke gerichte ontwikkelingen. Een kwartiermaker zou, voordat de regisseur aan de slag gaat, deze opdracht moeten krijgen. Die kwartiermaker krijgt als belangrijkste taak om de reeds verzamelde informatie te stroomlijnen. En om in gesprekken met potentiële ontwikkelaars te achterhalen in welke mate zij concreet willen participeren in het reali-

seren van dit masterplan. De taken van de kwartiermaker zouden als volgt omschreven kunnen worden:

- Het inventariseren van alle potentiële ontwikkelaars van activiteiten voor de regio op basis van reeds bestaande inventarisaties. Inventarisaties die bijvoorbeeld zijn gedaan door het Vervolg en in het kader van dit masterplan.
- Het eventueel uitbreiden en aanpassen van deze lijst in gesprekken met een aantal sleutelorganisaties als het Vervolg, de erfgoedcel Mijn-Erfgoed en Cel Mijnerfgoed provincie Limburg.
- Het voeren van gesprekken met zoveel mogelijk organisaties en initiatieven teneinde vast te stellen in welke mate zij mee willen werken aan de realisatie van het masterplan.
- Het opstellen van een document waarin deze bevindingen worden beschreven en dat, naast het masterplan, als uitgangspunt dient voor het werk van de regisseur.

De kwartiermaker en de regisseur kunnen dezelfde persoon zijn, waarbij de rol van kwartiermaker overgaat in die van regisseur. Voordeel is dat de kwartiermaker contacten heeft gelegd in het veld en die kan gebruiken als hij daadwerkelijk als regisseur aan de slag gaat om de gemaakte afspraken ook te effectueren. Om een goed beeld te krijgen is het voor de kwartiermaker van belang dat er bekendheid is met de actoren in de regio. De

regisseur moet enige afstand hebben en boven de partijen staan om zijn taken uitgevoerd te krijgen.

Er kan ook voor gekozen worden om de kwartiermaker te benoemen vanuit een bestaande organisatie die bovenregionaal werkt, iemand die goed op de hoogte is van wat er allemaal speelt in de regio en wie er betrokken zijn bij de ontwikkeling van het gebruik van erfgoed in de regio. Iemand die vertrouwen geniet bij een grote groep potentiële ontwikkelaars van activiteiten. Om de rol daarna over te geven aan iemand die boven de partijen staat en onafhankelijk kan opereren omdat hij of zij geen verleden heeft met een van de bestaande organisaties of instellingen.

Acties

- Het kiezen van een strategie om een kwartiermaker en regisseur te benoemen die de uitvoering van het masterplan gaat vormgeven.
- Het bepalen van de arbeidsrelatie met de kwartiermaker/regisseur.
- Het formuleren van een functieomschrijving van een kwartiermaker/regisseur.
- Het benoemen van een kwartiermaker/regisseur.

Financiën

In dit onderdeel gaat het met name over de salariskosten van de kwartier-

maker en de regisseur. Daarvoor kan per jaar op een bedrag van € 60.000,- worden gerekend

4-3.2 Middelen en financiën

De financiën die nodig zijn om dit masterplan uit te voeren, kunnen worden verdeeld in twee groepen. Allereerst de middelen die nu al besteed worden in de regio. In de ondersteuning en subsidiëring van bestaande initiatieven, de middelen die al besteed worden aan activiteiten en ontwikkeling van erfgoedbenaderingen. Dit ‘activiteitengeld’ wordt nu al uitgegeven. Het maakt geen direct onderdeel uit van de financiering van dit masterplan. Maar er wordt wel gebruik van gemaakt, doordat de activiteiten die met deze middelen worden uitgevoerd, worden ingezet om de gezamenlijk te ontwikkelen metaforen in te vullen.

Daarnaast zijn er aanvullende middelen nodig om met name de matching van het aanbod, het stroomlijnen van het aanbod en het nog te ontwikkelen aanbod door een kwartiermaker/regisseur mogelijk te maken. Daarnaast zal de regisseur over middelen moeten beschikken om het communicatieplan uit te voeren en om financiële ondersteuning te kunnen geven aan nieuwe initiatieven die zonder die middelen niet gerealiseerd kunnen worden.

Bij ieder onderdeel van dit masterplan is een inschatting gemaakt van de financiële middelen die nodig zijn om dat onderdeel uit te voeren. Daarbij

zijn de extra middelen opgenomen die deze onderdelen kosten. De middelen die nodig zijn om de bestaande situatie te handhaven en de bestaande instellingen in stand te houden zijn daarbij niet benoemd.

De genoemde bedragen zijn een globale indicatie. Pas als de verschillende deelprojecten worden uitgewerkt, kan een nauwkeurige inschatting worden gemaakt op basis van een begroting die onderdeel is van een gedetailleerd projectplan.

Acties

- Het vaststellen van het beschikbare budget waarmee uitvoering gegeven kan worden aan dit masterplan.
- Het betrekken van financiers om dit budget beschikbaar te krijgen.

4.3.3 Metaforen

De sleutel voor dit masterplan is het idee dat door het benoemen van de gezamenlijkheid, verschillen bespreekbaar worden. Die gezamenlijkheid kan benoemd worden in de vorm van een aantal metaforen. In aanmerking komen metaforen die door bewoners en bezoekers wordt herkend en die de mogelijkheid bieden om zeer divers vormgegeven te worden. Metaforen die bovendien verankerd kunnen worden op een duidelijke locatie in de regio. Een pleisterplaats zoals dat eerder in dit masterplan werd aangeduid. Pleisterplaatsen die een verdere uitwerking krijgen in

satellieten op vaste plaatsen en in wisselende activiteiten.

Het heeft geen zin om een groot aantal van die metaforen en locaties te benoemen. De kracht zit vooral in een beperkt aantal sterke beelden die voortdurend op verschillende manieren worden gecommuniceerd. Sterke metaforen worden gekenmerkt door een gelaagdheid. Ze moeten de mogelijkheid hebben op veel verschillende manieren te worden benaderd. In de ontwikkeling van activiteiten in de regio kan de metafoor ook gezien worden als een open-vorm, een kader waarop diverse ontwikkelaars zich richten, maar daar steeds een eigen invulling aan geven. Door de tijd heen zal de metafoor dan steeds meer gevuld raken en steeds meer betekenis(sen) krijgen. Hierna worden vier metaforen benoemd die een vertaling zijn van de belevingen van de bewoners van de regio, zoals die ondermeer tot uiting kwamen in de gesprekken die voor het ontwikkelen van het Bitbook werden gevoerd. Metaforen geven de mogelijkheid om breed te associëren en dus breed en vooral verschillend inhoud te geven. Bovendien is het van belang de metaforen te zien als een mogelijkheid en niet als een dogma of keurslijf. Er moet in de omgang met en de invulling van de metaforen sprake zijn van een vanzelfsprekendheid, die door de ontwikkelaars van activiteiten ook als zodanig wordt ervaren en zichtbaar gemaakt.

Diversiteit, verschil moet er zijn.

Een eerste metafoor die op alle niveaus en in alle geledingen iedere dag weer in de regio voelbaar is, is diversiteit. Diversiteit die op een letterlijk niveau herkenbaar is in de herkomst van de bewoners van de regio. Die overal zichtbaar is in het straatbeeld. Die hoorbaar is in de talen die gesproken worden. Maar die ook herkenbaar is op een minder letterlijk niveau. Diversiteit in architectuur in de regio en tussen de verschillende generaties. Diversiteit is ook nauw verbonden met migratie, met heimwee, verlangen naar huis. Diversiteit als een kans en als een probleem, afhankelijk van de positie die men kiest. Diversiteit als een onderscheiding van anderen, of juist als het conformeren met de groep waar men bij wil horen. Diversiteit heeft een sterke verbinding met identiteit en de vormgeving daarvan. Diversiteit wordt ook zichtbaar in het landschap, in de sporen die het mijnverleden heeft achtergelaten en de manier waarop daarmee is omgegaan.

Transformatie, over verandering en overgang

Transformatie van plantaardig materiaal in kolen is de basis van het beeld dat we nu hebben van de Mijnstreek. Zonder die transformatie was er geen sprake geweest van een mijnindustrie. Letterlijk bezien is die transformatie nu zichtbaar in de resten van wat eens een bloeiende mijnindustrie was. Maar transformatie speelt ook een belangrijke rol in de beleving die de ver-

schillende generaties bewoners in de regio van hun omgeving hebben. De transformatie van een agrarische samenleving naar een industriële samenleving en vervolgens naar een in feite post-industriële samenleving. Transformatie van het landschap als een middel van bestaan naar een recreatielandschap zoals dat op de heide heeft plaatsgevonden.

Een kijkje in andermans keuken, over ontmoeten

Activiteiten die binnen deze metafoor worden ontwikkeld, steken vooral in op het faciliteren van ontmoetingen en dialoog. Uitwisseling van standpunten, debat en discussie. In elkaars keuken kijken. In eerste instantie zou het beeld van ontmoetingen aan tafel een belangrijke rol kunnen spelen. De tafel is een centrale plaats als het gaat om ontmoetingen. Aan tafel wordt gegeten, wordt feest gevierd. De tafel kan beleefd worden als een arena waar men zich moet verdedigen of een platform voor uitwisseling. Op een tafelblad zijn de sporen van gebruik te lezen door de jaren heen. Tafels zijn er in vele soorten: de directietafel, de tafel van de ingenieurs, de kantinetafel, de cafétafel en de keukentafel. Iedere tafel kent een ander soort ontmoetingen. Tafels dragen ook de verschillende gerechten die vanuit heel Europa hierheen zijn gekomen. Tafels worden gebruikt om voorwerpen uit te stallen. Tafels worden gedekt voor de maaltijd of bedekt met papieren en plannen. Tafels zijn ontworpen, vormgegeven, maar altijd als tafel herkenbaar.

Maar ook op andere manieren kunnen ontmoetingen plaatsvinden, plannen gemaakt worden en gesprekken gevoerd worden. Vormen waarin mensen die normaal niet met elkaar in gesprek komen, worden uitgenodigd om met elkaar in gesprek te gaan, kijkjes in elkaars keuken toe te staan en daar nog uitleg over geven ook.

Onderweg, zoektocht naar een beter leven

Ieder mensenleven kan men zien als een tocht, als een zoektocht naar, liefst, een beter leven. Een tocht die hindernissen kent, meevallers. Een pad dat je soms alleen volgt, maar vaak ook in gezelschap van anderen. Die levenstocht was altijd al een inspiratiebron voor verbeelding van diverse aard. Volksprenten uit de 19e eeuw behandelden thema's als de 'Trap des Ouderdoms', de brede en de smalle weg. We zijn geïnteresseerd in de levenstochten van anderen, zoals we kunnen zien aan de kijkcijfers voor reality-series op televisie en de interesse voor biografieën, levensverhalen en roddelbladen.

Het centrale thema van het toekomstige Mijnmuseum in Beringen is ook de mens en zijn zoektocht naar een beter leven. De mijn gaf mensen een kans op een beter leven: werk, woonruimte, voorzieningen. Met hoop op een beter leven kwamen mensen van over heel de wereld naar de regio. Wat waren hun verwachtingen, wat was hun beeld van de regio, en welk beeld communiceerden ze naar de achterblijvers? Was het een beter

leven, of was de breuk met de gang der dingen te groot? Hoe kreeg dat streven naar een beter leven vorm in de volgende generaties? Hoe geven zij vorm aan de tocht op zoek naar een beter leven? En verstaan die generaties elkaar nog op dat vlak?

Wat is een beter leven? Beter, dan wat?

Welke hobbels en obstakels kom je tegen op die zoektocht? Hoe overwin je die. Wat was daar in deze regio zo anders aan dan in andere regio's. Waarom besloot je te blijven? Wat bindt je hier?

In deze metafoor zou de actualiteit van vandaag ook een belangrijke rol moeten spelen. Een actualiteit die veel te maken heeft met de socio-economische situatie van de regio. De relatief hoge werkloosheid, lage inkomens, taalachterstand, de 2e migratie.

Acties

- Het vaststellen van de metaforen die door de stuurgroep worden herkend als de sleutel voor het toegankelijk maken van de regio voor bewoners en bezoekers.
- Het uitwerken van deze metaforen in een zo breed mogelijk associatief veld.

4.3.4 Communicatie

Het hele masterplan zal staan of vallen met een succesvolle communicatie. Uitgangspunt is de veronderstelling dat door het manifest maken van gezamenlijkheid, verschillen bespreekbaar worden. Die gezamenlijkheid kan alleen op die manier werken als die ook als zodanig wordt herkend. Daarvoor is een communicatie naar ontwikkelaars en gebruikers/betenkennisgevers cruciaal. Een groot aantal op het eerste gezicht, versnipperde, fragmentarische initiatieven moet een gezamenlijke richting krijgen en als zodanig herkend worden. Het communicatieplan zal dan ook twee richtingen kennen. Allereerst gericht op de partners en ontwikkelaars die het masterplan mede vorm gaan geven. En daarnaast op de gebruikers van de activiteiten en initiatieven die worden vormgegeven.

4.3.4.1 Communicatie gericht op gebruikers

Communicatie in woord en beeld.

Diverse keren werd in de beschrijving van de activiteiten in dit masterplan al aangegeven dat het slagen van de uitvoering van dit plan in hoge mate afhankelijk zal zijn van een succesvolle communicatie van de verschillende activiteiten. Vanuit het standpunt van de bewoners van de regio gaat het om een reeks van heel verschillende acties en initiatieven, die op het eerste gezicht niets met elkaar te maken hebben. Het zal belangrijk zijn voor de herkenbaarheid naar het publiek om te tonen dat die losse activi-

teiten in een verband staan en gericht zijn op dezelfde doelstelling. Daarvoor moet een brede algemene communicatie gestalte krijgen. Maar moet ook in ieder onderdeel duidelijk gemaakt worden dat het een stukje is van een groter geheel.

In grote lijnen zijn er drie communicatiemiddelen die ingezet kunnen worden: een website, beeldmerk of logo/huisstijl en de inzet van (nieuwe) media.

Website

Overwegingen

Een website heeft de mogelijkheid om een grote hoeveelheid informatie aan een heel breed publiek op alle momenten van de dag, de hele week beschikbaar te maken. Maar het bouwen en ‘in de lucht’ houden van een website alleen is zeker niet voldoende. Het attenderen op het bestaan en de mogelijkheden voor potentiële gebruikers is minstens een even belangrijke actie. Mensen moeten een reden hebben om naar de website te gaan. Over het algemeen zijn websites nog een haast letterlijke vertaling van een boek of een folder. Pagina’s, met een lineaire structuur, opeenvolging van brede, algemene informatie naar meer specifieke informatie. Interactiviteit op websites is nog vaak ver te zoeken. Eigenlijk is een website doorgaans een actueel gehouden boek of folder die altijd beschikbaar is via de computer. Het enige verschil is vaak dat in het geval

van een website met de muis door de pagina's gebladerd wordt in plaats van handmatig.

Websites en digitale media bieden veel meer mogelijkheden. Zeker de laatste tijd worden op dat gebied steeds meer nieuwe toepassingen in gebruik genomen. De mobiele toegankelijkheid van het wereldwijde web, met informatie die overal, altijd en voor iedereen toegankelijk is, biedt een toenemend scala aan mogelijkheden. De ontwikkeling van nieuwe interactieve toepassingen staat waarschijnlijk nog in de kinderschoenen. Tegelijkertijd is het van belang om te bedenken dat het niet de grootste groep gebruikers is die voorop loopt in het gebruik van de nieuwste toepassingen die beschikbaar zijn. Bij de toepassing en het gebruik van nieuwe media gaat het aanvankelijk altijd om een relatief kleine groep voorlopers. De grote groep volgt op enige afstand. De inzet van nieuwe media moet dus 'nieuw' zijn in de ogen van de grootste groep en op een eenvoudige manier geaccepteerd worden. Daarbij kan men iets voorlopen op de ontwikkelingen, maar niet te ver.

Een website voor de Mijnstreek zal dus een aantal verschillende gebruikersgroepen moeten kunnen voorzien van informatie die past bij die groep. Een breed toegankelijke website, met 'vensters' op interactieve mogelijkheden die met de tijd mee kunnen groeien, is een samenvatting

van de eisen en mogelijkheden die de website moet hebben.

- Algemene, breed toegankelijke informatie.
- Toepassing van nieuwe vormen van interactiviteit, in de vorm van 'vensters' die geopend kunnen worden vanuit de algemene informatie.
- Toegang tot informatie van de verschillende actiepunten die in het masterplan worden genoemd, zoals de foto- en activiteitendatabank.
- Toegang tot het realiseren van een digitale dialoog en ontmoeting.
- Koppeling van de digitale informatie aan de real-life-Mijnstreek en andersom.
- Een look-and-feel die past bij de totale beeldcommunicatie.
- Toepassingsmogelijkheden voor een diversiteit aan gebruikers. Van informatie tot actuele interactiemogelijkheden.
- De website zal ook, onder aansturing van de regisseur, gevuld moeten kunnen worden door de diverse partners die samenwerken in het tot uitvoering brengen van het masterplan. Daarvoor zal aan de site een cms-systeem worden gekoppeld dat toegang geeft tot aanvullen en actualiseren van informatie. Daarvoor worden overeenkomsten gesloten tussen de regisseur en de partners die deze toegang krijgen.

Acties

In Genk is een Media- en designacademie actief. Deze academie wordt gevraagd om op basis van een pakket van eisen voorstellen te ontwikkelen voor het vormgeven van een website die voldoet aan het eerder beschreven profiel en deze website ook daadwerkelijk vorm te geven en te onderhouden. Een en ander leidt tot de volgende actiepunten:

- Overleg met de Media- en designacademie over een ontwikkelingsopdracht voor een centrale website.
- In samenspraak met de docenten van de academie aanscherpen van het pakket van eisen.
- Het doen van voorstellen voor de vormgeving van de website.
- Het kiezen van een definitief ontwerp.
- Het bouwen van de website.
- Het publiceren van de website.
- Het onderhouden van de website.
- Het sluiten van (gebruiks)overeenkomsten met ontwikkel-partners in de regio.

Beeld/logo –‘look-and-feel’

Overwegingen

Centraal in het hele masterplan staan de vier metaforen die vorm geven aan de gekozen benadering en die ook de verschillende activiteiten

samenbinden. In de vormgeving van een beeldmerk, logo of huisstijl zullen een aantal zaken zichtbaar gemaakt moeten worden:

- Het beeld moet voor bewoners en bezoekers voortdurend direct herkenbaar zijn.
- Het beeld moet op een eenvoudige manier voor een grote groep partners gebruikt en toegepast kunnen worden.
- In het beeld moet een relatie worden gelegd met de regio waarbij het mijnverleden zelf niet als een beeldbepaler wordt gebruikt.
- Iedere metafoor moet als een apart gegeven herkenbaar zijn, maar die vier verschillende beelden moeten wel een beeldrelatie hebben elkaar.
- De ‘look-and-feel’ van het beeld moet vorm geven aan de doelstelling die in het masterplan is benoemd.
- Het beeld moet een relatie hebben met de look-and-feel van de website.

Acties

- Het leggen van contacten met de Media- en design Academie over een opdracht voor het ontwikkelen van een beeldmerk/logo.
- In samenspraak met de docenten van de academie aanscherpen van het pakket van eisen.
- Het doen van voorstellen voor de vormgeving van het beeldmerk/logo.
- Het kiezen van een definitief ontwerp beeldmerk/logo.

Media

Overwegingen

‘Media’ bevat de traditionele media als huis-aan-huis-bladen, dagbladen, radio en televisie. Daarnaast moet het mediapakket aangevuld worden met de toepassing van nieuwe media. Met grote regelmaat zal in de traditionele media zichtbaar moeten zijn wat er in het kader van de uitvoering van het masterplan wordt gedaan. De losse activiteiten worden herkenbaar gemaakt door de voortdurende toepassing van het beeldmerk/logo en het benoemen van de activiteiten in het kader van de gekozen metaforen. Maar ook tijdens de uitvoering van de activiteiten wordt steeds die gezamenlijke gerichtheid benoemd en getoond. Of dat nu is bij een tentoonstelling in een van de expositieruimten, een activiteit op de markt, een voorstelling in een handelsstraat, de uitvoering van een harmonie of een culinaire tocht langs de voormalige cités.

Naast die voortdurende herkenbare aanwezigheid in de traditionele media wordt ook gezocht naar de creatieve toepassing van nieuwe media. Op dat terrein zijn er nu al tal van mogelijkheden te benoemen. En die zullen in de toekomst waarschijnlijk alleen maar uitbreiden. In dat verband is het van belang om contacten te leggen met jongeren en jongerenverenigingen om communicatie naar die groep ook op een voor hen aansprekende manier mogelijk te maken.

Acties

- Het opstellen van een communicatieplan dat inhoud geeft aan de hiervoor beschreven overwegingen.
- Het onderzoeken van mogelijkheden om nieuwe media in te zetten voor de communicatie naar jongeren.

4.3.4.2 Communicatie gericht op partners

Niet alleen naar gebruikers, maar ook naar partners en potentiële partners in de uitvoering van dit masterplan, zal een voortdurende communicatie moeten worden gevoerd. Die kan vorm krijgen in het opzetten van een regelmatige mailing met nieuwe ontwikkelingen en in het opzetten van netwerken van samenwerkingsverbanden. Een mailing waarin, vanuit de centrale regie met grote regelmaat verslag wordt gedaan van de activiteiten die worden gerealiseerd in het kader van het masterplan, wordt gestuurd naar alle actieve partners, maar ook naar potentiële partners die in de toekomst actief zouden kunnen worden. Daarnaast worden de netwerken die het vervolg zijn op de scholing aan opbouwwerk, lager- en secundair onderwijs en (eventueel) migrantenorganisaties vanuit de centrale regie ondersteund en onderhouden. Informatie vanuit die netwerken wordt uitgewisseld.

Acties

- Het opstellen van een communicatieplan dat inhoud geeft aan het informeren van alle ontwikkelingen naar alle partners en potentiële partners.
- Het opzetten, ondersteunen en onderhouden van netwerken als vervolg op de scholingstrajecten voor opbouwwerk, lager- en secundair onderwijs, migrantenverenigingen en andere netwerken die in de loop van de uitvoering worden opgestart.

Financiën

Het opstellen en uitvoeren van een goed communicatieplan is de taak van de regisseur. In dit onderdeel zullen, naast salariskosten van de regisseur, extra middelen nodig zijn in de vorm van technische ondersteuning, ontwerp en vormgeving van beeld en tekst en website. Omdat veel wordt samengewerkt met de Media- en designacademie zullen de kosten van dit onderdeel lager zijn dan wanneer er wordt gekozen voor de ontwikkeling samen met commerciële bureaus. Een en ander wordt ingeschat op een totaalbedrag van € 50.000,- Daarin is het natuurlijk erg afhankelijk van de toepassingen die worden gekozen of dit een realistische inschatting is. Het bedrag is gebaseerd op de ontwikkeling van nu gangbare toepassingen als website, logo/beeldmerk en huisstijl. Door de inzet van actuele digitale toepassingen en technieken zal dit bedrag moeten worden aangepast.

4.4 Vormgeving

In het vorige onderdeel werden de losse onderdelen voor het masterplan geformuleerd. Die zullen echter pas kunnen gaan werken als ze ook worden opgenomen in een plan van aanpak, een concreet aantal activiteiten dat moet leiden tot wat hiervoor geformuleerd is. Aangestuurd door de regisseur en gericht op de invulling van de vier metaforen moeten de volgende vier aanpakken een belangrijke bijdrage leveren aan de realisatie van de ideeën die ten grondslag liggen aan dit masterplan:

Netwerken: in samenspraak met bestaande netwerken van organisaties wordt scholing aangeboden aan de medewerkers van die netwerken om, binnen de verantwoordelijkheden van hun eigen werk en opdracht, een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van het masterplan.

Betekenisclusters zijn locaties in de regio waar veel verschillende werkingen op een kleine oppervlakte bij elkaar komen. Waar veel mensen om verschillende redenen komen. Op die plekken moeten activiteiten worden georganiseerd.

Dat geldt ook voor de **kleine ontmoetingen**, die nog meer de aard hebben van een 'en passant'.

En tenslotte worden de mogelijkheden van **passages** uitgewerkt als vierde toegang tot ontwikkeling en formulering van de betekenis van de regio.

4.4.1 Netwerken

In de regio zijn verschillende netwerken van organisaties actief aan de slag met de ontwikkeling van de regio. Ieder netwerk doet dat vanuit een specifieke vraag en behoefte. Opbouwwerk, onderwijs en federaties van verenigingen zijn de meest sprekende voorbeelden van dergelijke netwerken. Het grote voordeel van dergelijke netwerken is dat ze de hele regio bestrijken en een georganiseerd verband kennen. Bovendien hebben zij continuïteit en zijn niet zo afhankelijk van het enthousiasme van toevallige personen. Daardoor heeft een investering in samenwerking met dergelijke netwerken een sterk effect. Om een dergelijke samenwerking te realiseren, is het van groot belang om met deze organisaties in gesprek te gaan en op zoek te gaan naar het gezamenlijk belang van samenwerking. Dat gezamenlijk belang zal vooral gevonden worden in termen van ontwikkeling en emancipatie van de regio. Ieder netwerk heeft daarin een eigen specifieke taak. Onderwijs houdt zich bezig met ontwikkeling van de jeugd en jongeren, opbouwwerk met mensen in een achterstandspositie en federaties van verenigingen met allerlei verschillende groepen van allochtone afkomst. Door de werking van de netwerken te ondersteunen vanuit een erfgoedperspectief kan een inhoudelijke impuls gegeven wor-

den aan het werk van de verschillende netwerken en kan een belangrijke bijdrage worden geleverd aan het tot spreken brengen van de regio.

Centraal in dit onderdeel staat het ontwikkelen van een scholing voor medewerkers van de verschillende netwerken en het daadwerkelijk uitvoeren van de bedoelde interventies in het dagelijks werk. Omdat ieder netwerk anders van aard en werking is, wordt de aanpak per netwerk beschreven. Allereerst wordt een algemene scholing ontwikkeld waarin kennis en inhoud samen met methodieken/didactiek/strategieën worden verwerkt in een cursus of training. Op basis van die algemene scholing wordt een toepassing gemaakt voor de verschillende netwerken die geschoold moeten worden. De scholing wordt uitgevoerd en de opgedane kennis en vaardigheden vinden hun weg in de regio.

Scholing opbouwwerkers

Het opbouwwerk in de regio heeft al ervaring opgedaan met het inzetten van erfgoed in diverse projecten. Deze ervaringen waren overwegend positief. Een verdere uitbreiding van dat soort activiteiten ligt dan ook voor de hand. In samenwerking met RIMO en STEBO wordt een scholing ontwikkeld die medewerkers van deze organisaties inhoudelijk en methodisch-didactisch schoolt in het integreren van erfgoed van de regio in projecten en manier van werken. De scholing moet zich richten op het aanbrengen van kennis van het verleden, maar vooral op het vertalen van die

kennis naar projecten, aanpakken en methodieken.

In de uitvoering van de projecten en activiteiten wordt in overleg met RIMO en STEBO in het opbouwwerk ook gewerkt met de gezamenlijke metaforen die voor de regio in het masterplan zijn benoemd.

Erfgoededucatie in het lager onderwijs

Het onderwijs, met name het lager onderwijs, is een geliefd object voor het parkeren van maatschappelijke problemen. Iedere schooldirecteur krijgt dagelijks vanuit allerlei maatschappelijke groeperingen, verenigingen en de politiek, projecten, lesbrieven, activiteitenpakketten en kant-en-klare methodes aangeboden om allerlei onderwerpen in het onderwijs in te voeren. Onderwijs is een georganiseerd verband waarin grote groepen kinderen op een relatief eenvoudige manier te bereiken zijn. Daarbij wordt vaak voorbij gegaan aan de opdracht die het onderwijs heeft: kinderen opleiden tot medevormgevers van de toekomst. Scholen maken steeds meer de keuze voor een eigen koers om het toch al overladen programma niet nog meer te belasten. In de ontwikkeling van het onderwijs is ook waar te nemen dat scholen steeds meer naar buiten gaan kijken, steeds meer gericht zijn op de omgeving van de school en de leefwereld van de kinderen.

Erfgoed kan, mits op de juiste wijze benaderd, een belangrijke aanvulling

of zelf invulling zijn voor onderwijsontwikkeling. Niet door het ontwikkelen van projecten, programma's en lesbrieven alleen. Veel belangrijker is het om de leerkrachten te leren omgaan met erfgoed. Erfgoed is immers altijd overal. Het gaat veel meer om het oog krijgen voor de mogelijkheden en kansen die erfgoed kan hebben in het bestaande onderwijsprogramma. Het heeft veel meer te maken met een manier van kijken naar de omgeving, de context waarin je functioneert,

Een scholing voor leerkrachten dus, die gericht is op het anders kijken naar de omgeving van de school, op inhoudelijke kennis over het verleden van de regio en op het aanbieden van methodieken en de didactiek om erfgoed op een vanzelfsprekende manier in het onderwijsprogramma te betrekken.

Daarnaast een overleg met het onderwijs om de gezamenlijke metaforen ook te verwerken in het onderwijsprogramma door middel van projecten, aanvullingen op bestaande methodes,

Het oprichten van een werkgroep/netwerk van leerkrachten die programma's ontwikkelen voor de scholen, dichtbij de methodes en methodieken die op de scholen worden gebruikt. In-aanvulling-op, in plaats van er-bij.

Erfgoededucatie in secundair onderwijs

In grote lijnen kan de analyse die voor het lager onderwijs is geformuleerd

ook voor het secundair onderwijs worden geformuleerd. Ook hier zou een scholing moeten worden ontwikkeld voor docenten waarin kennis van de regio, kennis van methodieken en de didactiek gekoppeld worden aan de bestaande onderwijspraktijk en de veranderingen die daar een rol spelen.

Migrantenverenigingen

Ook migrantenverenigingen vormen een netwerk van georganiseerde groepen. In overleg kan een grote en zeer diverse groep bereikt worden. In het geval van migrantenverenigingen ligt dat waarschijnlijk wat gecompliceerder dan in de eerder genoemde netwerken. De verenigingen zijn zeer divers van karakter en doelstelling. Het is bovendien de vraag of deze verenigingen ervaring hebben met een dergelijke benadering. Ze zijn meestal opgericht met een specifiek doel, voor een kleine groep. Het concept van de ‘archipel van eilanden’ speelt in de verzameling van de verenigingen sterk door. De opdracht zou zijn om de activiteiten van deze verenigingen voor een deel ook te richten op de gezamenlijke metaforen waar in de regio aan wordt gewerkt. Daarvoor zullen diverse acties voor moeten worden ondernomen:

- Overleg met de federatiebesturen.
- Overleg met de verenigingen zelf.
- Het ontwikkelen, realiseren en communiceren van een aantal voorbeeldprojecten/-activiteiten.

Overige netwerken

Naast de netwerken die hier genoemd werden, kan op termijn ook actie ondernomen worden in de richting van andere netwerken, zoals bijvoorbeeld: jeugdhuizen, sportverenigingen, ...

Acties

Om de genoemde netwerken te faciliteren om een belangrijke bijdrage te leveren, zouden de volgende acties moeten worden ondernomen:

- Ontwikkelen van een breed toepasbaar scholingstraject dat uit een aantal onderdelen bestaat. Allereerst een algemeen deel dat inzicht verschaft in de historie van de regio, de kenmerken van de geschiedenis van de Mijnstreek, de eigen-aardigheden en de sporen die daar nu nog van te zien zijn. Vervolgens een deel dat inzicht en vaardigheden in methoden en didactieken realiseert die toepasbaar zijn op het werkveld van de cursisten: opbouwwerk, lager onderwijs, secundair onderwijs .
- Het uitvoeren van die scholingstrajecten.
- Het overleggen met de federatiebesturen van migrantenverenigingen over de mogelijkheden om de activiteiten van de verenigingen voor een deel te richten op activiteiten die een bijdrage leveren aan de invulling van de centrale metaforen.
- Het uitwerken en communiceren van een aantal voorbeeldprojecten

samen met geselecteerde migrantenverenigingen.

- Het onderhouden van een netwerk van deelnemers aan de scholings-trajecten met verdieping, aanvullende informatie, vervolgscholing, nieuwe inzichten, terugkomdagen en uitwisseling van ervaringen.
- Het volgen en begeleiden van de toepassingen in de diverse netwerken.
- Het volgen, registreren en archiveren van de uitgevoerde activiteiten.
- Het communiceren van de activiteiten uit de netwerken.

Financiën

De kosten die dit onderdeel met zich meebrengt, zullen vooral bestaan uit de ontwikkeling van scholingsprojecten en de uitvoering daarvan. Het ontwikkelen van het algemene gedeelte van de scholing kan geschat worden op een bedrag van € 60.000,-. De toepassing op de verschillende werkvelden zal nog eens een bedrag van € 40.000,- kosten.

Het onderhouden van netwerken en het voeden van die netwerken zal na afronding van de scholingstrajecten een taak zijn van de regisseur die daarin vooral samenwerkt met de bestaande netwerken en organisaties die participeren in de uitvoering van het masterplan. De toepassing van de kennis die is opgedaan in de scholingstrajecten ligt dan bij de diverse netwerken die werkzaam zijn in de regio.

4.4.2 Betekenisclusters

In de Atlas van de Mijnstreek bleek dat er een aantal plaatsen in de regio aan te wijzen zijn waar veel verschillende functies en activiteiten bij elkaar komen. Waar dus veel verschillende mensen komen met allerlei verschillende redenen om daar aanwezig te zijn. In de analyse van de Atlas werd ook aangegeven dat op die plaatsen activiteiten in het kader van ontmoetingen waarschijnlijk het meeste effect hebben, omdat die plekken in potentie ontmoetingsplaatsen zijn. Doel is immers om mensen van verschillende 'eilanden' met elkaar in contact te brengen. Daarvoor worden een aantal 'projecten' ontwikkeld. Die projecten worden als een startpunt gezien van een organisch ontwikkelingsproces. Op basis van de bevindingen in deze projecten en de resultaten van het onderzoek naar de 'facilitering van ontmoetingen' wordt verder ontwikkeld en geïnvesteerd.

Cross-overs

Cross-overs zouden letterlijk vertaald 'dwarsverbindingen' kunnen heten. Dwarsverbinding betekent het verbinden van elementen die dwars tegenover elkaar liggen, waarvan het niet zo voor de hand liggend is dat ze met elkaar verbonden worden. Doorgaans gaat het dan om het verbinden van verschillende disciplines uit de kunsten met elkaar: poëzie en dans, muziek en beeld, Vaak ook om het in contact brengen van twee verschillende culturen.

Door op de plekken die zijn aangeduid als ‘betekenisclusters’ veelvuldig en op veel verschillende manieren te werken met cross-overs, voelen veel verschillende mensen zich op verschillende manieren aangesproken. Twee verschillende zaken worden met elkaar verbonden en genereren samen een nieuwe betekenis. Cross-overs kunnen verschillende aanleidingen hebben. Er kan gedacht worden aan combinaties van verschillende disciplines, culturen, locaties, tijden,

Een en ander moet inhoudelijk gericht zijn op verdere vulling van de betekenis van de gekozen metaforen die de regio in beeld brengen. Verder moet er aandacht zijn voor het betrekken van het potentiële publiek. Door de verhalen en betekenissen van het publiek als uitgangspunt te nemen of door hen tijdens de acties te betrekken in het geheel.

Projecten van derden

In de regio zijn veel groepen op allerlei manieren actief om het erfgoed van de regio in de belangstelling te zetten. Theatervoorstellingen, locatie-theater, vertelfestivals, herdenkingen, tentoonstellingen..... In overleg met deze groepen wordt nagegaan of zij bereid zijn hun activiteiten te stroomlijnen in het geheel van de activiteiten van het masterplan. Eventueel kunnen bestaande of nieuwe subsidie-instrumenten aangewend worden om dit te stimuleren.

Aansluiten bij landelijke initiatieven (erfgoed-dag/open monumentendag). Niet alleen in de regio, maar ook landelijk zijn er tal van initiatieven op het gebied van erfgoed, of daaraan gelieerd. Open monumentendag, erfgoeddag,

Deze landelijke initiatieven hebben ook hun uitwerking in de regio. Door aan te sluiten bij deze initiatieven en invulling te geven vanuit de gezamenlijke metaforen wordt ook op dit gebied verder invulling gegeven aan het geheel.

De cités

De cités vormen een uniek gegeven in de regio. Een gegeven waarmee de regio zich kan onderscheiden. Bovendien blijkt in de ‘Atlas van de Mijnstreek’ dat in de cités veel verschillende voorzieningen en betekenissen samenkomen. Locaties die bovendien ook aantrekkelijk zijn voor bezoekers en waar het mijnverleden en de actualiteit van de regio samenkomen. De cité kan op allerlei manieren geduid worden. Als tuindorp in de traditie van de opbouw van de mijnen, als niet-plaats in het midden van de heide, als afgesloten samenleving,... Al die betekenissen bestaan tegelijkertijd naast elkaar. Bovendien heeft de cité een enorm verhalenpotentieel en wordt er nu nog volop geleefd en gewoond. Een betekeniscluster in optima forma.

In de cités zou een regiowijd project moeten worden opgestart waarin alle

aspecten van het masterplan op een kleine oppervlakte bij elkaar komen. De cité als levend openluchtmuseum waarin gewoond, geleefd en gewerkt wordt, maar waar voortdurend aanleidingen zijn voor gesprek, betekenisgeving en –uitwisseling. Door hedendaagse museale technieken toe te passen op de cité kan dit bereikt worden. Bovendien zullen al werkend nieuwe technieken worden ontwikkeld en vormgegeven die in de eerste plaats gericht zijn op de gezamenlijke metaforen.

Resultaten worden opgenomen in de databank Mijnstreek zodat die ter beschikking komen voor andere activiteiten.

Acties

De activiteiten die in dit deel genoemd worden, komen voor het grootste deel voor rekening van de diverse lokale ontwikkelaars van activiteiten. Die moeten daarin echter wel aangestuurd en daar op bevraagd worden. De rol van de regisseur zal zich dan ook in belangrijke mate op dit onderdeel moeten richten. Bovendien is het van belang om voortdurend te communiceren dat de uitgevoerde activiteiten inhoud geven aan de centrale metaforen. Voor de cités zal een apart activiteitenplan moeten worden ontwikkeld dat gericht is op inpassing in het geheel van de hier omschreven activiteiten, maar dat ook inhoud en betekenis geeft aan de bezoeken van buitenstaanders. Complicerende factor daarbij is dat de bewoners van de cité niet het gevoel moeten krijgen dat ze echt in de vitri-

ne van een openluchtmuseum staan, maar dat er inderdaad sprake is van een levend openluchtmuseum, waarin geleefd, gewoond en gewerkt wordt. De aanpak zal dan ook niet traditioneel kunnen zijn door een rondleiding c.q. bustocht te organiseren. De aanpak moet gericht zijn op ontmoeting en inhoud geven aan de gezamenlijke metaforen.

Financiën

De kosten voor de realisatie van dit onderdeel zijn vooral kosten die al worden gedragen door ontwikkelaars van activiteiten. De ontwikkelaars wordt gevraagd om de activiteiten, die toch al worden ontwikkeld, in of toe te passen in het geheel van de gezamenlijke werking. Om deze samenwerking te stimuleren is een mogelijkheid om dergelijke initiatieven te ondersteunen van belang. Daarvoor wordt een bedrag van € 30.000,- per jaar voorgesteld. Te besteden door de regisseur.

4.4.3 Kleine ontmoetingen, ‘en passant’

In iedere regio vinden iedere dag voortdurend kleine ontmoetingen plaats. Bij de kassa in de supermarkt, in de bus, bij de rekken van de Hema, Ruth Soenen deed in haar boek *‘Het kleine ontmoeten, over het sociale karakter van de stad’* verslag van haar onderzoek naar deze kleine ontmoetingen in Antwerpen. De voorstellen die zij doet, zouden nader bestudeerd moeten worden en vertaald moeten worden naar acties in de

regio. Doel is de kleine ontmoetingen die de hele dag door plaatsvinden manifest te maken en eventueel uit te breiden naar verdere ontmoetingen. De kleine ontmoeting als aanknopingspunt voor verder ontmoeten. In ieder geval zal een van de kenmerken van die acties het eerder genoemde ‘en passant’ moeten zijn. Op grond van de eerdere opmerkingen kan reeds een aantal projecten worden uitgevoerd op diverse plaatsen in de regio. Met name plaatsen waar verschillende mensen elkaar ontmoeten en even moeten wachten voor bijvoorbeeld een loket of kassa kunnen aanleiding geven voor eerste ideeën.

Het idee ‘kleine ontmoetingen’ kan op diverse manieren worden vormgegeven. Voor de hand liggende plaatsen zijn de vele winkelstraten en shoppingcentra in de regio. Daar waar de ‘talk of the town’ gesproken wordt. In winkelcentra zijn er veel aanleidingen voor kleine ontmoetingen en die vinden ook voortdurend plaats. Op allerlei manieren kunnen die ontmoetingen gevoed worden: enquêtrices die gesprekken aanknopen, sms-bericht als je langs een bepaald punt komt, projecties op de grond, afdrukjes met uitdagende teksten op kassabonnen, inrichting etalages, acteurs, beelden in de stad, teksten op de rolband van de kassa, vragen van de verkopers, cadeautje na het afrekenen bij de kassa. Ook op de bus zou een dergelijke insteek vormgegeven kunnen worden. In postkantoren, cafés, sportscholen, de toegang tot de basisscholen waar de kinderen worden afgezet,

Acties

- Onderzoeken op welke manieren kleine ontmoetingen kunnen worden uitgebreid en manifest gemaakt.
- Toepassen van de verworven inzichten.
- Samenstellen van een ‘Receptenboek kleine ontmoetingen’.
- Uitvoering geven aan de verworven inzichten.
- Documenteren en archiveren van de resultaten.
- Aanpassen en uitbreiden van het receptenboek.

Financiën

Onder regie van de regisseur wordt hier door ‘derden’ uitvoering aan gegeven. Omdat het vooral gaat om kleine interventies wordt hier gerekend met een begroting van € 30.000,- per jaar.

4-4-4 Passages en pleisterplaatsen door de Mijnstreek

Alle acties en initiatieven die in dit masterplan worden beschreven, zijn vooral gericht op de eigen bewoners van de Mijnstreek. Maar niet alleen de eigen bewoners maken gebruik van het gebied. De gebruikers bestaan voor een deel ook uit bezoekers, toeristen. Zij zullen op termijn ook het Mijnmuseum bezoeken, zich laten verrassen in een van de pleisterplaatsen, een theaterstuk zien in een winkelstraat of uitgedaagd worden bij de kassa. Op die manier komen bezoekers ook in contact met het geheel van

de activiteiten en kunnen er ook aan deelnemen.

Maar bezoekers hebben ook een andere reden om naar de regio te komen. Vakantie, ontspanning in de natuur, nieuwsgierigheid naar het mijnverleden, aangetrokken door berichten in de pers, Wie door een gebied trekt of er als toerist verblijft, maakt doorgaans gebruik van door het bureau van toerisme of de VVV's ontwikkelde routes of arrangementen. Wie vakantie heeft of een gebied bezoekt, wil niet al te veel tijd besteden aan het uitzoeken van de interessante informatie of bezoekadressen. Het is handig als die al is voorgestructureerd door het toeristenbureau. Door deze manier van werken is de verrassing van de tocht meestal ver te zoeken. Het gaat dan om een tocht en niet om een reis. Een reis heeft veel meer het karakter van onderzoek, iets onbekends ontdekken, toeval toelaten, combinaties maken die niet vanzelfsprekend zijn. De route door het gebied ligt dan ook niet van tevoren vast. Het gaat veel meer om een passage. Een passage is eigenlijk een persoonlijk arrangement dat wordt samengesteld uit een depot van mogelijke activiteiten. Die activiteiten kunnen zeer divers zijn: een bezoek aan een museum, een workshop in een restaurant, een interactieve rondleiding door een voormalig mijngebouw, een migratiespel, een voorstelling in een casino, een beschrijving van een gebouw, een audiofragment van een eerder opgenomen interview, een filmfragment van een reportage uit het gebied, fotomateriaal,.... De passage wordt samengesteld op basis van de vraag. Het pro-

duct wordt gemaakt op moment van consumptie. Tijdens zo'n passage doe je nieuwe ideeën op, maak je onverwachte zaken mee. Je passeert als het ware een gebied op doorreis en je stelt je open voor het onverwachte.

Dergelijke passages kunnen door toeristen worden samengesteld, en ook door de bewoners van de regio, maar dan op een andere manier. Wie in een gebied woont, kent dat gebied vooral door het alledaagse ervan. Een kenmerk van het alledaagse is dat je er geen vragen meer bij stelt, het als vanzelfsprekend aanneemt. Je gaat je pas weer vragen stellen als er iets verandert, als er onverwachte zaken gebeuren. Op je vaste routes door de regio zie je steeds dezelfde dingen. Als die vaste route echter geblokkeerd is, of wordt afgesloten, moet je een andere route nemen en zie je de omgeving op een andere manier. Je route wordt dan ook een passage. Zeker als de omleiding niet bewegwijzerd is.

In het idee van de passage wordt een gebied of een regio gezien als een potentieel of depot van interessante ontmoetingen. Wie echter volkomen onbevangen door een gebied trekt, ziet niets en maakt waarschijnlijk niets mee. Je kunt je pas in een bepaalde context of kader vragen stellen of verwonderd raken. Enige structurering is dus wel nodig. Daarvoor kunnen de metaforen en pleisterplaatsen goede diensten bewijzen. Vanuit een pleisterplaats kunnen passages samengesteld worden. Pleisterplaatsen kunnen ook onderdeel zijn van een passage. Een passage is dan

een persoonlijke reis op basis van een breed keuzeaanbod dat samengesteld kan worden op het moment van gebruik.

Logistiek van de passage

Op basis van een aantal variabelen: metafoor, tijd, vervoermiddel, ... wordt een voorstel gedaan voor een passage die is samengesteld uit een aantal losse activiteiten, bezoekmogelijkheden, confrontaties, in onverwachte combinaties. Voor het genereren van een passage wordt gebruik gemaakt van de groeiende databank met activiteiten en bezoek- en betekenis mogelijkheden. Het is daarvoor van groot belang om bij het opzetten van de activiteiten- en fotodatabank heel goed na te denken over de manier waarop die data worden opgeslagen. De sleutelwoorden waaronder een activiteit of foto wordt opgeslagen bepalen later, in het samenstellen van een passage, welke data ‘naar boven komen’. Zo zullen alle losse bestanden moeten worden voorzien van een aantal categorieën van sleutelwoorden. Daarbij moet gedacht worden aan een locatie, de metafoor waaronder het item kan functioneren, de associaties die gemaakt kunnen worden met het onderwerp, achtergrondinformatie, verwijzingen en koppelingen.

De drager van de passage is niet een vaste folder of een boekje, maar zal even flexibel moeten zijn als de informatie die opgeroepen wordt. Nieuwe media, die makkelijk toegankelijk zijn voor een breed publiek zullen daarbij voor de hand liggen. Ook is het van belang om een middel te kiezen

dat dichtbij de gebruiker staat. Liever een ‘drager’ die vrijwel iedereen kent of gebruikt en over wat minder mogelijkheden beschikt, dan het nieuwste van het nieuwste dat nog moet worden ontdekt door een breed publiek. Probleem hierbij is dat ontwikkelingen in de digitale techniek zo snel gaan, dat een product vaak al verouderd is op het moment dat het breed in gebruik genomen kan worden. Daarom is het van belang om de drager van de passage, de folder, pas te kiezen als er een voldoende hoeveelheid data in opgeslagen en ontsloten kan worden. Een drager die op dat moment breed gebruikt wordt is waarschijnlijk het meest geschikt.

Bovendien biedt de samenwerking met en exploitatie door een (landelijke) aanbieder van content voor nieuwe media, waarschijnlijk de beste garantie voor een optimale invulling van dit onderdeel.

Acties

- Het zoeken van samenwerking met een (landelijke) aanbieder van content voor nieuwe media.
- Het selecteren van een breed toegankelijke ‘drager’ waarin de informatie voor een passage kan worden opgeroepen.
- Het ontsluiten van de databank met activiteiten en foto’s met set sleutelwoorden die de informatie voor het samenstellen van een passage toegankelijk maakt. Daarbij zijn metafoor, locatie, verblijfstijd en soort activiteit de eerste termen.

- Het selecteren van 'software' die het samenstellen van een passage uit de databank mogelijk maakt. Daarbij moet vooral gedacht worden aan de inzet van nieuwe media die al een breed gebruik kennen.
- Onderhoud van de data.

Financiën

In dit onderdeel wordt vooral gewerkt aan de koppeling van reeds bestaande informatie uit allerlei verschillende kanalen. Het is afhankelijk van de keuze van het medium of de media die als drager van die informatie gaan fungeren met welk bedrag hier gerekend moet gaan worden. Als er wordt gewerkt met media die veel gebruikers al 'op zak' hebben zoals mobiele telefoons en dergelijke. Als bovendien ook in dit project wordt samengewerkt met de Media- en designacademie, kunnen de kosten beheersbaar blijven. Als er voor dit onderdeel een apart project wordt geformuleerd om op basis van actuele technische toepassingen de regio ook op de kaart te zetten, zal een heel ander prijskaartje moeten worden ontwikkeld. Daarvan kan alleen een inschatting worden gemaakt op basis van een uitgewerkt projectplan.

5 De interface als partituur voor de toekomst

Als we de verschillende onderdelen die in de vorige hoofdstukken zijn beschreven samenvoegen, wordt een interface zichtbaar die het mogelijk moet maken dat de doelstelling die in dit masterplan is geformuleerd in de loop van een aantal jaren wordt bereikt. Die onderdelen werken parallel aan elkaar zoals de verschillende instrumenten van een orkest samenwerken om een harmonisch geheel te laten klinken. Het best kan de interface dan ook worden gekenmerkt als een partituur van een dirigent die alle partijen van de verschillende instrumenten onder elkaar voor zich ziet. Daarbij geeft die partituur ook een verloop in de tijd weer. Die partituur wordt op twee manieren zichtbaar gemaakt. Allereerst door een verzameling te geven van alle acties die moeten worden uitgevoerd vanuit de verschillende onderdelen die samen het masterplan vormen. Vervolgens worden die acties uitgezet op een tijdlijn voor de komende tien jaar.

5.1 Samenvoeging onderdelen interface in partituur

Bij ieder onderdeel in het masterplan werden te ondernemen acties geformuleerd. In deze paragraaf worden al die actiepunten verzameld. Iedere actie wordt voorzien van een nummer. Dat nummer verwijst naar het stappenplan over tien jaar dat in paragraaf 5.2 is opgenomen.

4.2 Acties infrastructuur

4.2.1 Musealisering en archivering

- (1) Het realiseren van de plannen die zijn geformuleerd voor het Mijnmuseum in Beringen.
- (2) Het inrichten van depotruimte om de erfgoedcollectie van het museum onder te brengen. Daarbij wordt er niet naar gestreefd om een volledige collectie te verzamelen, maar om een ‘achtervang’ te zijn voor collectiedelen die dreigen te verdwijnen.
- (3) Het formuleren van de Collectie Mijnstreek en het maken van keuzes wat wel en niet tot de Collectie Mijnstreek behoort.
- (4) Het in kaart brengen van de verblijfplaatsen van de Collectie Mijnstreek.
- (5) Het opstellen van een protocol waarin beschreven wordt hoe te handelen als een collectiedeel wordt bedreigd.

- (6) Het opzetten van een toegankelijk registratiesysteem voor de Collectie Mijnstreek dat geraadpleegd kan worden door de toekomstige museummedewerkers, maar dat ook toegankelijk is voor derden.
- (7) Onderdeel van de Collectie Mijnstreek zijn ook immateriële zaken, documenten en archiefstukken. Ook daarvoor geldt dat ze pas worden gearhiveerd op het moment dat ze met het voortbestaan bedreigd worden.
- (8) Houd in alle onderdelen van de te ontwikkelen acties rekening met de gemeenschappelijke metaforen.

4.2.2 Foto-databank

- (9) Het inrichten van een foto-archief op een herkenbare plaats in de regio. Bijvoorbeeld gekoppeld aan het toekomstige Mijnmuseum. Maar ook denkbaar is een pand in een van de handelsstraten.
- (10) Het communiceren van het bestaan en het belang van het foto-archief naar bewoners van de regio.
- (11) Het in kaart brengen, en indien nodig, archiveren van reeds bestaande fotocollecties.
- (12) Het ontwikkelen van een systeem waardoor de groeiende collectie eenvoudig toegankelijk wordt voor ontwikkelaars van erfgoedactiviteiten in de regio en de bewoners van de regio zelf.
- (13) Het realiseren van kleinschalige activiteiten waardoor het fotoar-

chief herkenbaar wordt voor bewoners van de regio.

- (14) Het zichtbaar gebruiken van het materiaal in het fotoarchief in tentoonstellingen en andere activiteiten in de regio.
- (15) Houd in alle onderdelen van de te ontwikkelen acties rekening met de gemeenschappelijke metaforen.

4.2.3 Activiteiten-databank

- (16) Ontwikkel een databank waarin in principe alle erfgoed-gerelateerde activiteiten die in de regio worden gerealiseerd kunnen worden gedocumenteerd. Daarvoor is het van belang goed te formuleren wat de zoekcriteria zijn waarop de opgeslagen activiteiten kunnen worden gevonden in de databank.
- (17) Ontwikkel software waarmee in principe alle organisatoren van activiteiten in de regio op een eenvoudige manier hun activiteit kunnen documenteren.
- (18) Ontwikkel een communicatie die erop is gericht alle organisatoren van erfgoed-gerelateerde activiteiten in de regio te informeren over het bestaan van de activiteiten-databank in opbouw en het belang om daar ook de eigen activiteiten aan toe te voegen.
- (19) Ontwikkel een toegang tot de databank waarmee potentiële gebruikers de opgeslagen activiteiten of onderdelen daarvan kunnen hergebruiken.

- (20) Houd in alle onderdelen van de te ontwikkelen acties rekening met de gemeenschappelijke metaforen.

4.2.4 Onderzoek ontmoetingen in samenwerking

- (21) Op een startbijeenkomst met de diverse potentiële partners wordt onderzocht of er voldoende draagvlak te vinden is om een dergelijk onderzoek uit te voeren.
- (22) Het formuleren van een onderzoeksopdracht.
- (23) Het mede-financieren van het onderzoek.
- (24) Het participeren in de stuurgroep die het onderzoek begeleidt.
- (25) Het beschikbaar stellen en implementeren van de resultaten van het onderzoek in de verschillende actoren die actief zijn in de Mijnstreek.

4.2.5 Pleisterplaatsen en satellieten

- (26) Het benoemen van pleisterplaatsen die vorm geven aan de metaforen.
- (27) Het vaststellen van een aantal vaste satellieten die, verspreid over de regio, de metafoor op een veelvormige en verrassende manier verder inhoud geven.
- (28) Het opsporen van potentiële ontwikkelaars die op zoveel mogelijke verschillende manieren, op wisselende plaatsen in de regio, de metafoor

op een veelvormige en verrassende manier verder inhoud geven.

- (29) Het faciliteren van die potentiële ontwikkelaars om hun activiteiten ook vorm te geven en uit te voeren.
- (30) Het vastleggen van de activiteiten die in de wisselende ‘satellieten’ worden uitgevoerd en op een herhaalbare en overdraagbare manier opslaan in het activiteitendepot om later op een andere manier in te kunnen zetten.
- (31) Het ontwikkelen van een aanpak die bewoners en bezoekers in staat stelt om vanuit een pleisterplaats of vanuit een satelliet een passage samen te stellen die past bij de vraag van die bewoner of bezoeker.

4-3 Regie en middelen

4.3.1 Kwartiermaker/regisseur

- (32) Het kiezen van een strategie om een kwartiermaker en regisseur te benoemen die de uitvoering van het masterplan gaat vormgeven.
- (33) Het bepalen van de arbeidsrelatie met de kwartiermaker/regisseur.
- (34) Het formuleren van een functieomschrijving van een kwartiermaker/regisseur.
- (35) Het benoemen van een kwartiermaker/regisseur.

4.3.2 Middelen en financiën

- (73) Het vaststellen van het beschikbare budget waarmee uitvoering

gegeven kan worden aan dit masterplan.

- (74) Het betrekken van financiers om dit budget beschikbaar te krijgen.

4.3.3 Metaforen

- (75) Het vaststellen van de metaforen die door de stuurgroep worden herkend als de sleutel voor het toegankelijk maken van de regio voor bewoners en bezoekers.
- (76) Het uitwerken van deze metaforen in een zo breed mogelijk associatief veld.

4.3.4 Communicatie

- (36) Overleg met de Media- en designacademie over een ontwikkelingsopdracht voor een centrale website.
- (37) In samenspraak met de docenten van de academie, aanscherpen van het pakket van eisen.
- (38) Het doen van voorstellen voor de vormgeving van de website.
- (39) Het kiezen van een definitief ontwerp.
- (40) Het bouwen van de website.
- (41) Het publiceren van de website.
- (42) Het onderhouden van de website.
- (43) Het sluiten van (gebruiks)overeenkomsten met ontwikkel-partners in de regio.

- (44) Het leggen van contacten met de Media- en design Academie over een opdracht voor het ontwikkelen van een beeldmerk/logo.
- (45) In samenspraak met de docenten van de academie, aanscherpen van het pakket van eisen.
- (46) Het doen van voorstellen voor de vormgeving van het beeldmerk/logo.
- (47) Het kiezen van een definitief ontwerp beeldmerk/logo.
- (48) Het opstellen van een communicatieplan dat inhoud geeft aan beschreven overwegingen.
- (49) Het onderzoeken naar mogelijkheden om nieuwe media in te zetten voor de communicatie naar met name jongeren.
- (50) Het opstellen van een communicatieplan dat inhoud geeft aan het informeren van alle ontwikkelingen naar alle partners en potentiële partners.
- (51) Het opzetten, ondersteunen en onderhouden van netwerken als vervolg op de scholingstrajecten voor opbouwwerk, lager- en secundair onderwijs, migrantenverenigingen en andere netwerken die in de loop van de uitvoering worden opgestart.

4.4 Vormgeving

4.4.1 Netwerken

- (52) Ontwikkelen van een breed toepasbaar scholingstraject dat uit

een aantal onderdelen bestaat. Allereerst een algemeen deel dat inzicht verschaft in de historie van de regio, de kenmerken van de geschiedenis van de Mijnstreek, de eigenaardigheden en de sporen die daar nu nog van te zien zijn. Vervolgens een deel dat inzicht en vaardigheden in methoden en didactieken realiseert die toepasbaar zijn op het werkveld van de cursisten: opbouwwerk, lager onderwijs, secundair onderwijs .

- (53) Het uitvoeren van die scholingstrajecten.
- (54) Het overleggen met de federatiebesturen van migrantenverenigingen naar de mogelijkheden om de activiteiten van de verenigingen voor een deel te richten op activiteiten die een bijdrage leveren aan de invulling van de centrale metaforen.
- (55) Het uitwerken en communiceren van een aantal voorbeeldprojecten samen met geselecteerde migrantenverenigingen.
- (56) Het onderhouden van een netwerk van deelnemers aan de scholing met verdieping, aanvullende informatie, vervolgscholing, nieuwe inzichten, terugkomdagen en uitwisseling van ervaringen.
- (57) Het volgen en begeleiden van de toepassingen in de diverse netwerken.
- (58) Het volgen, registreren en archiveren van de uitgevoerde activiteiten.
- (59) Het communiceren van de activiteiten uit de netwerken.

4.4.2 Betekenisclusters

- (60) De activiteiten die in dit deel genoemd worden, komen voor het grootste deel voor rekening van de diverse lokale ontwikkelaars van activiteiten. Die moeten daarin echter wel aangestuurd en daar op bevestigd worden. De rol van de regisseur zal zich dan ook in belangrijke mate op dit onderdeel moeten richten. Bovendien is het van belang om voortdurend te communiceren dat de uitgevoerde activiteiten inhoud geven aan de centrale metaforen.
- (61) Voor de cités zal een apart activiteitenplan moeten worden ontwikkeld dat gericht is op inpassing in het geheel van de hier omschreven activiteiten, maar dat ook inhoud en betekenis geeft aan de bezoeken van buitenstaanders. Complicerende factor daarbij is dat de bewoners van de cité niet het gevoel moeten krijgen dat ze echt in de vitrine van een openluchtmuseum staan, maar dat er inderdaad sprake is van een levend openluchtmuseum, waarin geleefd, gewoond en gewerkt wordt. De aanpak zal dan ook niet traditioneel kunnen zijn door een rondleiding c.q. bustocht te organiseren. De aanpak moet gericht zijn op ontmoeting en inhoud geven aan de gezamenlijke metaforen.

4.4.3 ‘Kleine ontmoetingen’

- (62) Onderzoeken op welke manieren kleine ontmoetingen kunnen

worden uitgebreid en manifest gemaakt.

- (63) Toepassen van de verworven inzichten.
- (64) Samenstellen van een 'Receptenboek kleine ontmoetingen'.
- (65) Uitvoering geven aan de verworven inzichten.
- (66) Documenteren en archiveren van de resultaten.
- (67) Aanpassen en uitbreiden van het receptenboek.

4.4.4 Passages en pleisterplaatsen

- (68) Het zoeken van samenwerking met een (landelijke) aanbieder van content voor nieuwe media.
- (69) Het selecteren van een breed toegankelijke 'drager' waarin de informatie voor een passage kan worden opgeroepen.
- (70) Het ontsluiten van de databank met activiteiten en foto's met set sleutelwoorden die de informatie voor het samenstellen van een passage toegankelijk maakt. Daarbij zijn metafoor, locatie, verblijfstijd en soort activiteit de eerste termen.
- (71) Het selecteren van 'software' die het samenstellen van een passage uit de databank mogelijk maakt. Daarbij moet vooral gedacht worden aan de inzet van nieuwe media die al een breed gebruik kennen.
- (72) Onderhoud van de data.

5.2 Stappenplan

Verdeeld over de komende tien jaar zal het masterplan in uitvoering worden genomen. De verzamelde acties zijn op een tijdlijn per onderdeel uitgezet. Duidelijk zal zijn dat de eerste jaren vooral gewerkt wordt aan het ontwikkelen en realiseren van de verschillende onderdelen die genoemd worden en dat die activiteiten door de jaren heen veel meer het karakter zullen krijgen van uitvoering en exploitatie.

De nummers in het stappenplan verwijzen naar de acties die in paragraaf 5.1 zijn verzameld

			2009	2010	2011	2012	2013	2014
INFRASTRUCTUUR	Musealisering/archivering			3,4,5,6	1	2	7	7
	Fotodatabank			11,12	9,1		10,13,14	10,13,14
	Activiteiten-databank				16,17	18,19		
	Onderzoek ontmoetingen				24	24	25	
	Pleisterplaatsen en satellieten		26,27,28	29	30	30,31	30	30
REGIE/MIDDELEN	Kwartiermaker/regisseur		32,33,34,35	35				
	Middelen en financiën		73, 74	74				
	Communicatie		36,37,38,39,40,41,45, 46,47, 48		42,49	42,51	42,51	42,51
	Metaforen		75, 76	76				
VORMGEVING	Netwerken	Opbouwwerk		52	53	53		
		Lager onderwijs		52	53	53		
		Secundair onderwijs		52	53	53		
		Migrantenverenigingen		54	55	55		
		Overige netwerken						
	Betekenisclusters				60	60,61	60,61	60,61
	Kleine ontmoetingen/en passant			62	62,64	63	65,66,67	65,66,67
Passages en pleisterplaatsen				68		72	72	

		2015	2016	2017	2018
INFRASTRUCTUUR	Musealisering/archivering	7	7	7	7
	Fotodatabank	10,13,14			
	Activiteiten-databank				
	Onderzoek ontmoetingen				
	Pleisterplaatsen en satellieten	30	30	30	
REGIE/MIDDELEN	Kwartiermaker/regisseur				
	Middelen en financiën				
	Communicatie	42,51	42,51	42,51	42,51
	Metaforen				
VORMGEVING	Netwerken	Opbouwwerk			
		Lager onderwijs			
		Secundair onderwijs			
		Migrantenverenigingen			
		Overige netwerken			
	Betekenisclusters	60,61	60,61	60,61	60,61
	Kleine ontmoetingen/en passant	65,66,67			
Passages en pleisterplaatsen	72	72	72	72	

6 Organisatie en verantwoordelijkheid

In het masterplan is een belangrijke rol benoemd voor de kwartiermaker en regisseur van de te ontwikkelen activiteiten. De taken van de kwartiermaker en regisseur zijn omschreven in onderdeel 4.3.1. van dit masterplan. Maar behalve die inhoudelijke taken is het voor het welslagen van dit plan ook van groot belang duidelijk te benoemen waar de verantwoordelijkheden liggen voor de te ontwikkelen en uit te voeren acties. En bovendien duidelijk te benoemen hoe de regisseur in het veld functioneert en bij wie hij/zij in dienst is en verantwoording moet afleggen. Duidelijk is dat de regisseur inhoudelijk een onafhankelijke positie in moet kunnen nemen. En in die zin niet direct geassocieerd wordt met een van de belanghebbenden in de regio. Dat geldt voor zowel de provinciale en gemeentelijke overheden als voor de ontwikkelaars van activiteiten. De regisseur moet los kunnen staan van die instanties of ze juist bundelen. Waarschijnlijk is een bundeling van opdrachtgevers van provinciale en gemeentelijke overheden de beste optie. Want de regisseur kan zijn werk alleen overtuigend uitvoeren als hij ook is ingebed in een organisatie. En omwille van de onafhankelijkheid is het dan het beste als dat een bundeling is van alle bestuurlijke organisaties die betrokken zijn met de realisatie

van dit masterplan. Op een vergelijkbare manier is de projectvereniging 'erfgoedcel Mijn-Erfgoed' opgericht om de erfgoedconvenant voor de Mijnstreek uitvoerbaar te maken. De provincie Limburg heeft daarnaast haar eigen 'Cel Mijnerfgoed'. Beide instanties zijn gericht op de uitvoering van hun eigen beleid en op die manier een van de spelers in het erfgoedveld van de regio.

Voor de uitvoering van dit masterplan is het van belang om de verantwoordelijkheden en onderlinge taken te heroverwegen. Daarbij moeten een aantal mogelijkheden verder onderzocht worden:

- Een uitbreiding van de werking van de projectvereniging Mijnstreek. Naast de werkzaamheden die nu door de erfgoedcel Mijn-Erfgoed worden uitgevoerd binnen de erfgoedconvenant, wordt onderzocht hoe de projectvereniging een tweede activiteit kan ontwikkelen die de uitvoering van dit masterplan als doel heeft en daarnaast het benoemen en aansturen van een regisseur om die uitvoering te effectueren.
- Een bundeling van de activiteiten van de erfgoedcel Mijn-Erfgoed en de Cel Mijnerfgoed van de provincie Limburg in een convenant dat gesloten wordt tussen de provincie en de projectvereniging dat als doel heeft de uitvoering van het masterplan mogelijk te maken door het aanstellen van een regisseur die deze uitvoering moet effectueren.
- Tenslotte is er de optie dat de provincie de taken en verantwoordelijkheden op zich neemt. Maar ervaringen in het verleden maken deze

optie onwaarschijnlijk. Bovendien is een betrokkenheid van de Projectvereniging, die alle gemeenten in de regio verenigt met een gezamenlijk doel, een optie die de betrokkenheid van alle verantwoordelijken voor de ontwikkeling van de regio zichtbaar maakt.

De provincie Limburg, als opdrachtgever voor het opstellen van dit masterplan, zou het initiatief moeten nemen om met betrokkenen aan tafel te gaan zitten om hierover beslissingen te nemen en uitvoering te geven aan die beslissingen.

Literatuur

- **Frans Vanhinsberg**, *Waarom die Italianen*, Berchem, 1996
- **RIMO Limburg**, *Succesfactoren voor leefbare wijken*, z.j.
- *Four elements*, **Josca Rickels**, dvd
- **Marc Augé**, *Non-places, introduction to an anthropology of supermodernity*, London/New York, 1995
- **www.opeduca.nl** OPEДУCA, afkorting van Open Educatieve Omgevingen, wordt een gebied met een doorsnede van ongeveer 30 kilometer als potentiële leeromgeving gezien. 'OPEДУCA biedt een holistische visie op een interactieve regionale samenleving, gericht op het ontwikkelingsproces van lerenden. Het verbindt de bestaande educatieve systemen en bronnen tot doorlopende leerprocessen in een open educatieve omgeving en voegt verbindende elementen toe.'
- **Leen Beyers**, *Iedereen zwart*, Amsterdam, 2007
- **Richard Florida**, *The rise of the creative class*, New York, 2002
- **René Boomkens**, *De nieuwe wanorde, globalisering en het einde van de maakbare samenleving*, Amsterdam, 2006
- **Maarten Hajer en Arnold Reijndorp**, *Op zoek naar nieuw publiek domein*, Rotterdam, 2001
- **Simon Franke en Evert Verhagen** (red), *Creativiteit en de stad. Hoe de creatieve economie de stad verandert*, Rotterdam, 2005
- **Ruth Soenen**, *Het kleine ontmoeten, over het sociale karakter van de stad*, Antwerpen/Apeldoorn, 2005
- 90.000 pakjes margarine, 100 meter vooruit, **WEST 8** over landschap in acceleratie. Catalogus bij gelijknamige tentoonstelling in Groninger Museum, Groningen, 1997
- **Mustafa Kör**, *De lammeren*, Amsterdam, 2007
- **T. De Rijck, C. Kesteloot, M. Jansen-Verbeke**, *Sporen van een mijnverleden 1998: sociaal geografische studies in de Limburgse mijnstreek (Leuvense geografische papers 9)*
- **Myriam Jansen-Verbeke**, *toeristische ontwikkelingsmogelijkheden in de Limburgse mijnstreek (concept versie, juni 1996) Studie in opdracht van NV Mijnen door KU. Leuven*
- **Tine de Rijck en Griet Van Meulder**, *De ereburgers, een sociale geschiedenis van de Limburgse mijnwerkers*, EPO, 2000
- *Beringen-Mijn, Ontwikkelingstraject en erfgoedconcept Mijnmuseum, Herbestemming Mijngebouwen, Rapport, summaries, conclusies, 03-10-2003, KLEIO nv.*
- **L. en D. Delhaise e.a.**, *Haalbaarheidsstudie Mijnstreekmuseum Beringen, Eindrapport mei 1998*

- **Atelier Mertens-Thomaes**, Project Beringen-Mijn, een zoektocht naar de herbestemming voor de Limburgse mijnsite in Beringen, 1999-2000
- BPA Mijnterreinen Beringen, Memorie van toelichting stad Beringen, **Bureau Bongaerts bvba**.
- Masterplan Mijnterrein Beringen, **LRM nv Hasselt**, 1997
- **Bert Van Doorslaer**, Koolputterserfgoed, een bovengrondse toekomst voor een ondergronds verleden, Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed, Provincie Limburg, 2002
- **Bert Van Doorslaer**, Zwarte monumenten in groen Limburg. Naar een verdiende toekomst voor het mijnpatrimonium. Provinciaal Museum voor Industrieel Erfgoed, Sint Truiden, 1990
- **Paul Boutsen** (red.) Toeristisch Plan Mijnerfgoed 2003-2006, Toerisme Limburg
- Een eeuw steenkool in Vlaanderen, Mijnpatrimonium Scharniernota 2001, **Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap**
- Een erfgoedconvenant voor de mijnstreek, **projectvereniging Mijnstreek**, 2005
- **Bert Van Doorslaer**, Steenkool in Limburg, Provinciaal Museum voor Industrieel Erfgoed, Sint Truiden, 1983
- **Myriam Jansen-Verbeke**, Het mijnpatrimonium: een toeristische meerwaarde voor Limburg
- **Cel Mijnerfgoed**, nota overleg Paul Boutsen, relevante actoren in mijnerfgoedland, 18-01-2006
- Het mijnpatrimonium doorgelicht, **Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap**, 1999
- Beleidsplan 2007-2008 **projectvereniging Mijnstreek**
- Beleidsplan 2009-2014 **Projectvereniging Mijnstreek**
- **Masterplan Mijnpatrimonium** 1999-2009
- **Lieven de Cauter**, De capsulaire beschaving, over de stad in het tijd-perk van de angst, Rotterdam, 2005
- **Sjoerd Cusveller, Liesbeth Melis** (red) Regionale identiteit, kunst en ruimtelijke planvorming, Rotterdam, 2006
- Post-it city, catalogus bij gelijknamige tentoonstelling in CCCB Barcelona, 2008
- **Paul Dupont**, Kansarmoede in Limburg neemt toe, in: Nieuwsblad, 24 juni 2008
- **Gilles Deleuze en Félix Guattari**, Rzoom, een inleiding, Utrecht, 2004 (Nederlandse vertaling van hoofdstuk 1 uit: Gilles Deleuze en Félix Guattari, Mille plateaux, Parijs, 1980
- **Johan Huizinga**, Over een definitie van het begrip geschiedenis, in: Verzamelde werken deel 7, Haarlem, 1950

Colofon

Het masterplan Mijnstreek werd in opdracht van de provincie Limburg opgesteld door ContraPunt, cultureel constructiebureau/Pieter Mols.

Met de leden van een stuurgroep bestaande uit vertegenwoordigers van de mijsgemeenten, de erfgoedcel Mijjn-Erfgoed en de Cel Mijnerfgoed van de provincie Limburg werd gedurende de ontwikkelperiode van maart 2008 - november 2008 maandelijks gecommuniceerd over de ontwikkeling van dit masterplan.

Voor dit masterplan werden in eerste instantie twee 'onderleggers' ontwikkeld, die op die manier onderdeel uitmaken van dit masterplan:

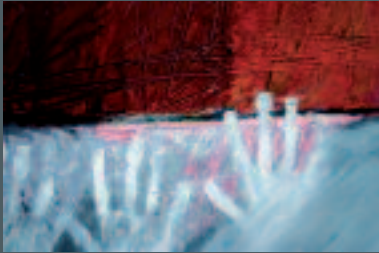
- BITBOOK MIJNSTREEK, hoe de Mijnstreek wordt beleefd door haar bewoners
- Atlas van de Mijnstreek

Opmaak, fotografie en vormgeving: Contra-Punt, cultureel constructiebureau
november 2008

D/2008/5857/80

De ontwikkeling van dit masterplan werd mogelijk gemaakt door:

ContraPunt, cultureel constructiebureau

Pieter Mols

Grotestraat 57

5836 AB Sambeek

Nederland

pmols@iae.nl

00 31 (0)6 15525902